

ပေလမ်းစာရုံ

အာနတ္တဇ္ဈာန်ဖြည့်ဖောက်

ဒေါက်တာစိုးလွင် (မန္တလေး)

(၁)

“ နမော တဿ ဘဂဝတော အရဟတော သမ္မာသမ္ဗုဒ္ဓဿ ”

ဘူရား၊ တရား၊ သံဃာ၊ မိဘ၊ ဆရာတို့အား ဤဓမ္မစာစုဖြင့်
ရိုသေစွာ ကန်တော့ပါ၏။

“အနတ္တ ရောင်ခြည်တော်”

ဆရာကြီးဦးရွှေအောင်၏ ‘အတ္တဝါဒမှအနတ္တဝါဒသို့ခရီးစဉ်’ စာအုပ်မှ ကောက်နုတ်ချက်တို့ကို ဒေါက်တာသက်လွင်မှ စုစည်းတင်ပြ၍ ဒေါက်တာစိုးလွင် (မန္တလေး)က ‘အနတ္တရောင်ခြည်တော်’ အမည်ဖြင့် ဓမ္မလမ်းဝိပဿနာ (၅)ရက်သင်တန်းအတွက် ပြုစုထားခြင်းဖြစ်ပါသည်။

(၂)

“အနတ္တရောင်ခြည်တော်”

(ဖားအောက်တောရဆရာတော် - နိဗ္ဗာနဂါမိနိပဋိပဒါ-ပတွဲ)

အနတ္တလက္ခဏာကို ပညတ်တင်၍ ဟောကြားပြသခြင်းသည် ကား သဗ္ဗညုသမ္မာသမ္ဗုဒ္ဓ ဘုရားရှင်တို့၏ အရာသာဖြစ်ပေသည်။ ထိုကြောင့် ဘုရားရှင်သည် အနတ္တလက္ခဏာကို ဟောကြားပြသတော်မူသည်ရှိသော် အနိစ္စလက္ခဏာဖြင့်သော်၎င်း ဒုက္ခလက္ခဏာဖြင့်သော်၎င်း အနိစ္စ ဒုက္ခ လက္ခဏာ နှစ်မျိုးဖြင့်သော်၎င်း ထင်ရှားပြ၍ ဟောတော်မူ၏။

အနတ္တလက္ခဏာသည် အသီးသီးသော ရုပ်ဓာတ်၊ နာမ်ဓာတ်တို့ကို တစ်လုံးစီ ဉာဏ်ဖြင့် ခွဲခြားစိတ်ဖြာ နှလုံးမသွင်းခြင်းကြောင့် ပရမတ်ရုပ်နာမ် အစစ်ကို သဘာဝသတ္တိ၊ သဘာဝလက္ခဏာသို့ဆိုက်အောင် မသိမြင်နိုင်ပေ။ ထိုအခါ ရုပ်တုံးရုပ်ခဲ နာမ်တုံးနာမ်ခဲဟူသော ရုပ်ယန၊ နာမ်ယန ဖုံးလွှမ်းသော ကြောင့် အနတ္တလက္ခဏာသည် ဉာဏ်တွင် မထင်ရှားခြင်းဖြစ်သည်။ ရုပ် ယန၊ နာမ်ယနတို့ကို ဉာဏ်ဖြင့် ခွဲခြားစိတ်ဖြာနိုင်ခဲ့သော် အနတ္တလက္ခဏာ အနတ္တဉာဏ်အမြင် အနတ္တရောင်ခြည်တော်သည် ဟုတ်မှန်တိုင်းသော မိမိ၏ သဘောလက္ခဏာဖြင့် အသိဉာဏ်တွင် သူသဘောအတိုင်း ထင်ရှားစွာ ဖြစ်တည်လာပေသည်။

ရုပ်ယန၊ နာမ်ယန အတုံးအခဲတို့ကို ဉာဏ်ဖြင့် ခွဲခြားစိတ်ဖြာခြင်း ဟူသည် သန္တတိယန (ရုပ်နာမ်အစဉ်)၊ သမူဟယန (ရုပ်နာမ် အစုအပေါင်း)၊ ကိစ္စယန (ရုပ်နာမ်တို့၏လုပ်ငန်း)၊ အာရမ္မဏယန (အာရုံ အစုအပေါင်း) ဟူသော ရုပ်နာမ် အတုံးအခဲတို့ကို တစ်လုံးစီ ဉာဏ်ဖြင့် ခွဲခြားစိတ်ဖြာခြင်း ဖြစ်သည်။ ယင်းတို့ကို လက္ခဏာ၊ ရသ၊ ပစ္စုပ္ပန်၊ ပဒဋ္ဌာန်နည်းအားဖြင့် ဓါတ်ခွဲနိုင်ပြီး ပရမတ် အမြင်ဆိုက်ပါမှ အနတ္တလက္ခဏာသည် ဟုတ်တိုင်းမှန်စွာ မိမိသဘောလက္ခဏာအားဖြင့် အသိဉာဏ်၌ ထင်ရှားစွာ ဖြစ်ပေါ်လာမည် ဖြစ်ပေသည်။

(၃)

အတ္တဝါဒမှအနတ္တဝါဒသို့စရီးစဉ်
ဦးရွှေအောင် - မဟာဝိဇ္ဇာ (သက္ကဋ)၊ ဝဋ်သကာနှင့်သိရောမဏိ
(ဓမ္မကောက်နုတ်ချက်)

စစ်မှန်သောချမ်းသာသုခ

ဘုရားအလောင်းတော်သည် သဗ္ဗညုတဉာဏ်ရှင် ဘုရားစင်စစ် အဖြစ်သို့ ရောက်တော်မူပြီး စစ်မှန်သော ချမ်းသာသုခကို နိရောဓသစ္စာအဖြစ် လည်းကောင်း၊ နိရောဓသစ္စာသို့ရောက်ရာ မဇ္ဈိမပဋိပဒါကို မဂ္ဂသစ္စာအဖြစ် လည်းကောင်း၊ လောကကို ဒုက္ခသစ္စာအဖြစ်လည်းကောင်း၊ လောက၏ အကြောင်းရင်း တဏှာကို သမုဒယသစ္စာအဖြစ်လည်းကောင်း ထုတ်ဖော် ဟောကြားတော်မူခဲ့ပါသည်။ ထိုအခါမှစ၍ ဗုဒ္ဓဝါဒသည် လောကသုံးပါး၌ ပေါ်ထွန်းခဲ့ပြီး အနှိုင်းမဲ့ အတုမဲ့ မြင့်မြတ်သော အနတ္တဓမ္မရောင်ခြည်သည် ထင်ရှားစွာပေါ်ထွန်းလာခဲ့ပါသည်။

ကျင့်စဉ်များ

မြတ်စွာဘုရားသည် တပည့်သာဝကတို့အား စစ်မှန်သော သန္တိသုခ ရရှိနိုင်ရေးအတွက် မဇ္ဈိမပဋိပဒါကို ကျင့်စေခဲ့သည်။ ထိုကျင့်စဉ်ဖြင့် သစ္စာ လေးပါးကို ထိုးထွင်းသိမြင်၍ သဗ္ဗညုဘုရားရှင်အဖြစ် ရောက်တော်မူခဲ့သည်။ မဇ္ဈိမပဋိပဒါကျင့်စဉ်မတိုင်မှီက အစွန်းရောက်ကျင့်စဉ်နှစ်မျိုး ရှိခဲ့သည်။ ကာမ သုခလိကကျင့်စဉ်နှင့် အတ္တကိလမထကျင့်စဉ်တို့ဖြစ်ပါသည်။

ကာမသုခလိကကျင့်စဉ်

ဤကျင့်စဉ်သည် ဝေဒခေတ်၊ ဗြာဟ္မဏခေတ်၊ အာရညကခေတ်နှင့် ဥပနိသျှဒ်ခေတ်တို့၌ ခေတ်စားခဲ့သည်။ ရလို့သောချမ်းသာသုခကို မရမနေ တမ်းတမ်းစွဲကျင့်သည့် ကျင့်စဉ်ဖြစ်သည်။ မြတ်စွာဘုရားအလောင်းတော်သည်

(၄)

အာဠာရနှင့်ဥဒက ရသေ့တို့ထံ၌ ဤကျင့်စဉ်ကို ကျင့်ခဲ့ဘူးသည်။ ဝေဒခေတ်နှင့် ဗြာဟ္မဏခေတ်တို့တွင် အသက်ရှည်ခြင်း၊ လွတ်လပ်ပျော်ရွှင်ခြင်း၊ စည်းစိမ်ဥစ္စာ ပြည့်စုံခြင်းတို့အတွက် နတ်ဒေဝါတို့ကို ယစ်ပူဇော်ခြင်းဖြင့် ချမ်းသာသုခရရှိရေးကို ကျင့်သုံးခဲ့ကြသည်။ အာရညကခေတ်နှင့် ဥပနိသျှဒခေတ်တို့တွင် နတ်ဒေဝါတို့အစား ဗြဟ္မာကိုအစားထိုးပြီး ဗြဟ္မာကိုမြင်အောင် အာရုံပြုအောက်မေ့ခြင်းဖြင့် တရားအားထုတ်၍ ဗြဟ္မာဖြစ်သွားပြီး ချမ်းသာသုခရရှိရေးကို ကျင့်သုံးခဲ့ကြပါသည်။

ထိုခေတ်တွင် အဝိဇ္ဇာ၏သဘောကို သိကြပါသည်။ ထို့ကြောင့် ဝိဇ္ဇာဖြစ်ရေး၊ ဗြဟ္မာဉာဏ်ရရှိရေး အားထုတ်ခဲ့ကြသဖြင့် အဝိဇ္ဇာကို အခိုက်အတန့် ခွာနိုင်သော လောကီဈာန် ဝိဇ္ဇာဉာဏ်ကိုသာ ရရှိခဲ့ကြပြီး အဝိဇ္ဇာကို အမြစ်ပြတ်ပယ်နိုင်သော လောကုတ္တရာ ဝိဇ္ဇာဉာဏ်ကို မရရှိခဲ့ကြပေ။

အတ္တကိလမထကျင့်စဉ်

မိမိခန္ဓာကိုယ်ကို ညှင်းပန်းသည့်လမ်းစဉ် ဖြစ်ပါသည်။ မြတ်စွာဘုရားသည် လောကီဝိဇ္ဇာဉာဏ်ရရေး ကာမသုခလ္လိကာကျင့်စဉ်ကို အစွန်းတရားတပါးအဖြစ်ပယ်စွန့်ပြီး၊ ဤ ‘တပ’ ကျင့်စဉ်ကို ပဉ္စဝဂ္ဂါးဦးတို့ နောက်ဆုံး ခွဲခွါချိန်အထိ ကျင့်သုံးခဲ့ပါသည်။

ဤကျင့်စဉ်သည် ‘စွန့်လွှတ်ရေး’ ကျင့်စဉ်ဖြစ်သည်။ ချမ်းသာသုခရရေးအတွက် ‘တဏှာ’ ကိုပယ်စွန့်ရန် အရေးကြီးကြောင်း သတ်မှတ်ကြပါသည်။ ထို့ကြောင့် တိတ္ထိယခေတ်၌ အဝတ်အထည်မှစ၍ နောက်ဆုံး အာဟာရအထိ ပယ်စွန့်ရန်ကြိုးပမ်းကြသည်။ တဏှာကိုပယ်စွန့်ရင်း ဒုက္ခအမျိုးမျိုးကို ခံယူရာမှ နောက်ဆုံး ‘ကံသစ်’ မဖြစ်တော့ဘဲ ‘ကံဟောင်း’၏ အကျိုးတရား ဒုက္ခအားလုံး ချုပ်ငြိမ်းပြီး စစ်မှန်သော ချမ်းသာရရှိနိုင်သည်ဟု ယုံကြည်ကြခြင်း ဖြစ်ပါသည်။

မဇ္ဈိမပဋိပဒါကျင့်စဉ်

အလယ်အလတ်ကျင့်စဉ်ဟု သဒ္ဓါအားဖြင့် မြန်မာပြန်သော မဇ္ဈိမပဋိပဒါကျင့်စဉ်သည် အဓိပ္ပါယ်အားဖြင့် အစွန်းနှစ်ဘက်မှ လွတ်မြောက်သည့် ကျင့်စဉ်ဖြစ်သည်။ အစွန်းတရားနှစ်ပါးတို့မှ လွတ်မြောက် ထွက်ပေါ်လာခြင်းကြောင့် အသွင်သဏ္ဍာန်အရ အစွန်းတရားနှစ်ပါးတို့နှင့် မဆန့်ကျင်သော်လည်း အနှစ်သာရအရ အစွန်းတရားနှစ်ပါးနှင့် လုံးဝဆန့်ကျင်ပါသည်။

မဇ္ဈိမပဋိပဒါ၏အရကောက်မှာ မုချအားဖြင့် မဂ်စိတ်နှင့်ယှဉ်သော မဂ္ဂင်ရှစ်ပါးဖြစ်သည်။ မဂ်စိတ်၏ ရှေ့၌ဖြစ်သော ပုဗ္ဗဘာဂ (ဝိပဿနာ)မဂ်နှင့် မဂ်စိတ်၏နောက်၌ဖြစ်သော ဖိုလ်စိတ် ကြိယာစိတ်တို့နှင့်ယှဉ်သော မဂ္ဂင်ရှစ်ပါးတို့ကိုလည်း ကောက်ယူနိုင်ပါသည်။ ပါဠိဘာသာအားဖြင့် ဥဘတော ဝုဋ္ဌာန (အစွန်းနှစ်ဘက်မှ ထမြောက်ခြင်း)ဟုခေါ်သည်။ မဇ္ဈိမပဋိပဒါကို အောက်ပါရှုထောင့်များမှလည်း သုံးသပ်တင်ပြအပ်ပါသည်။

၁။ ကာမသုခလ္လိကနှင့်အတ္တကိလမထရှုထောင့်

ဗုဒ္ဓခေတ်တွင် အစွန်းရောက်နည်းများအဖြစ် ပစ်ပယ်ပါသည်။ ကာမသုခလ္လိကို ရရှိရေးအတွက် ‘မူလအစွန်း’အဖြစ်၎င်း၊ အတ္တကိလမထကို စွန့်လွှတ်ရေးအတွက် ‘ပဋိပက္ခစွန်း’ အဖြစ်၎င်း သတ်မှတ်ခြင်းဖြစ်သည်။

ဗုဒ္ဓခေတ်မတိုင်မီက ပုဂ္ဂိုလ်အနေ၊ အတ္တအနေဖြင့် ရရှိခံစားရန် အသုံးပြုနည်းဖြစ်ပါသည်။ ထိုနည်းအရ ကာမကုသိုလ်၊ ရူပကုသိုလ်၊ အရူပကုသိုလ် ပင်ဖြစ်စေကာမူ ဝဇ္ဇနိဿိတ (ဝဋ်လည်)ကုသိုလ်ဟုလည်းကောင်း၊ သုခယောင်ဆောင်သော ဒုက္ခများ (သံသရာဒုက္ခများ)ဟု သတ်မှတ်ပါသည်။

ဗုဒ္ဓခေတ်တွင် ပုဂ္ဂိုလ်အနေ၊ အတ္တအနေဖြင့် ခံစားရန်မဟုတ်ပဲ ပုဂ္ဂိုလ်အနေ၊ အတ္တအနေမှ လွတ်မြောက်ရန် ငါစွဲပါဝင်မှုမှ လွတ်မြောက်ရန်ဖြစ်သည်။ ဝိဝဇ္ဇနိဿိတ (ဝဋ်ပြတ်)ကုသိုလ်ဖြစ်ပြီး လောကုတ္တရာသုခ (သန္တိသုခ)

ကို ရရှိစေပါသည်။

မဇ္ဈိမပဋိပဒါတွင် ကာမသုခလ္လိကသည် အသွင်အနေနှင့် ပဏီတကောင်းသော ဆွမ်းဘောဇဉ်၊ ပိုးဖဲကတ္တီပါသင်္ကန်း၊ တိုက်ကျောင်း၊ ဆေးဝါး စသည်တို့ဖြင့် ခွင့်ပြုသော်လည်း သုံးဆောင်နည်းနှင့်ပတ်သက်၍ မဇ္ဈိမပဋိပဒါကျစေရန် **(ပစ္စဝေက္ခကာ ဆင်ခြင်နည်း)**ကို ဟောကြားကျင့်သုံးစေခဲ့ပါသည်။

‘တပ’ကျင့်စဉ်ဖြစ်သည့် အတ္တကိလမထနည်းသည် အသွင်သဏ္ဍာန်အနေဖြင့် ရဟန်းတော်များအား ‘ဓူတင်’အကျင့်ကို ခွင့်ပြုထားပြီး အနှစ်သာရအနေဖြင့် သံသရာလွတ်မြောက်ရေးသို့ ဦးတည်ပါသည်။ ကုသိုလ်၊ အကုသိုလ် ပြုမှုခြင်းတူသော်လည်း အစွန်းနည်းနှစ်ပါးသည် **(သတ္တ၊ ဇီဝသဘောဖြင့် အတ္တ)**ကို အခြေခံပြီး **‘သိမ်းပိုက်ရေး’**ကို ဦးတည်သည်။ မဇ္ဈိမပဋိပဒါသည် **(နိသတ္တ၊ နိဇ္ဇီဝသဘောဖြင့် အနတ္တ)**ကို အခြေခံ၍ အတ္တမှ **‘လွတ်မြောက်ရေး’**သို့ ဦးတည်ပါသည်။

မဇ္ဈိမပဋိပဒါတွင် ကာမသုခလ္လိက **‘အသွင်’** ပါဝင်သဖြင့် အလောင်းတော်ကို ကာမသုခလ္လိက လမ်းစဉ်လိုက်သူအဖြစ် ပဉ္စဝဂ္ဂီတို့က စွပ်စွဲခြင်းဖြစ်သည်။ အတ္တကိလမထ **‘အသွင်’** ပါဝင်သဖြင့် ပြင်းထန်စွာကျင့်သော ယောဂီတို့အား အတ္တကိလမထ လမ်းစဉ်လိုက်သူများအဖြစ် အထင်မှားကြခြင်းဖြစ်သည်။ မဇ္ဈိမပဋိပဒါသည် အစွန်းနှစ်ဘက်မှ လွတ်သော **‘ကျင့်စဉ်’** သာဖြစ်ပါသည်။

၂။ အဇ္ဈတ္တနှင့်ဗဟိဒ္ဓရူထောင့်

ဝိပဿနာရူရာတွင် ပုဂ္ဂိုလ်သတ္တဝါ၊ ငါသူတပါး၊ ယောက်ျားမိန်းမ ဟူ၍ မရှိကြောင်း၊ **(ရုပ်နာမ်ဓမ္မ)**များသာရှိကြောင်း တွေ့ရှိလာခြင်းသည် **‘အဇ္ဈတ္တ’** အစွန်းမှလွတ်ခြင်းဖြစ်သည်။ အနတ္တဒေသနာတော်အရ **(အတ္တဆိတ်သုဉ်း)**

လျှင် အတ္တနှင့်ပတ်သက်သည့် **(အဇ္ဈတ္တသည်လည်း ဆိတ်သုဉ်း)**ရပါသည်။ အဇ္ဈတ္တကိုထောက်ဆ၍ သိအပ်သော ဗဟိဒ္ဓသည်လည်း အဇ္ဈတ္တမရှိလျှင် အလိုအလျောက် ဆိတ်သုဉ်းရပါသည်။ **(အဇ္ဈတ္တနှင့်ဗဟိဒ္ဓ)**တို့သည် ပုဂ္ဂိုလ်၊ **‘သတ္တဝါ’**ကို **(အရံ)**ထား၍ ရရှိလာသော သဘောများဖြစ်သည်။ ပုဂ္ဂိုလ်သတ္တဝါ မရှိသောအခါ အဇ္ဈတ္တအစွန်းနှင့် ဗဟိဒ္ဓအစွန်းတို့မှလွတ်သော ဥဘတော ဝုဋ္ဌာနသည် ဖြစ်ပေါ်လာပါသည်။ ဒဿနစာပေတွင် ဗဟိဒ္ဓ(အာရုံ)သည် မူလအစွန်းဖြစ်၍ အဇ္ဈတ္တ(အာရမ္မဏိက)သည် ပဋိပက္ခအစွန်းဖြစ်ပါသည်။

၃။ အာရမ္မဏာနုသယနှင့်သန္တာနာနုသယရှုထောင့်

အာရမ္မဏာနုသယသည် အာရုံ၌ကိန်းသော အနုသယကိလေသာ အကိန်းဓာတ်ဖြစ်သည်။ **‘အာရုံ’**အားဖြင့် အစိုင်အခဲ၊ ခြပ်မဲ့ သဏ္ဍာန်မဲ့ မထင်ဘဲ **(အစိုင်အခဲ၊ ခြပ်သဏ္ဍာန်)**အနေဖြင့် ထင်ပါသည်။ အတ္တနိယသဘော ဆောင်ကြပါသည်။ ထို့ကြောင့် နောင်အခါ ထိုအာရုံကို ပြန်၍ နှလုံးသွင်းတိုင်း ကိလေသာဖြစ်ခွင့် ရသွားသည်ကို ထိုအာရုံ၌ ကိလေသာကိန်းသည်ဟု ခေါ်သည်။ ဝိပဿနာ **‘ဉာဏ်’**ဖြင့် ရှုမိသောအာရုံမှာ **‘အစိုင်အခဲ၊ ခြပ်မဲ့ သဏ္ဍာန်မဲ့’** အနေဖြင့် ထင်ခြင်းကြောင့် နောင်အခါ ထိုအာရုံနှင့်စပ်၍ ကိလေသာဖြစ် ခွင့်မရသည်ကိုပင် **(ဝိပဿနာဉာဏ်က အာရမ္မဏာနုသယကို ပယ်သည်)** ဟုဆိုရပါသည်။ အရဟတ္တမဂ်ဖြင့် နိဗ္ဗာန်ကို မျက်မှောက်ပြုပြီးသောအခါ အာရမ္မဏာနုသယအစွန်းမှ လုံးဝလွတ်သည် မည်ပါသည်။

သန္တာနာနုသယဆိုသည်မှာ မဂ်ဖြင့်မပယ်ရသေးသဖြင့် သတ္တဝါတို့ သန္တာန်၌ အစဉ်တစိုက်ကိန်းနေသော **(ကိလေသာအကိန်းဓာတ်)**ဖြစ်သည်။ သတ္တဝါတို့၏ **‘အာရမ္မဏိကစိတ်’**များသည် အာရုံများကဲ့သို့ပင် အစိုင်အခဲအနေ၊ ခြပ်သဏ္ဍာန်အနေဖြင့် ထင်ဟပ်နေခြင်းဖြင့် အတ္တသဘောဆောင်ပါ

(၈)

သည်။ ဝိပဿနာဉာဏ် ရင့်သန်လာသောအခါ အဆိုပါ သန္တာနာနုသယ သဘောများ တဖြည်းဖြည်းပါးသွားပြီး **(အရဟတ္တမဂ်ဖြင့် နိဗ္ဗာန်ကို)** မျက်မှောက်ပြုသောအခါ **(သန္တာနာနုသယအစွန်းမှ လွတ်မည်)**ဖြစ်ပါသည်။ ဝိပဿနာရှုသောအခါ ဘင်္ဂဉာဏ်နောက်ပိုင်းမှစ၍ အာရုံ၊ အာရမ္မဏိက တို့၏ ယနသဘောပျက်ပြယ်၍ အနိစ္စ၊ ဒုက္ခ၊ အနတ္တသဘောများ ထင်ရှားပြီး ယင်းအစွန်းတရားနှစ်ပါးမှ လွတ်သည် မည်ပါသည်။

၄။ အာရုံနှင့်အာရမ္မဏိကရှုထောင့်

အာရုံတို့သည် ပုထုဇဉ်တို့၏ ‘ဒွါရ’များ၌ **(အမှန်အတိုင်း)** ‘ထင်’သော် လည်း ထင်သည့်အတိုင်းမသိဘဲ **(အလုံးအခဲ)**အနေဖြင့်သာ ‘သိ’ကြပါသည်။ **(မြင်)**သည်ကတစ်မျိုး **(သိ)**သည်ကတစ်မျိုးဖြစ်သည်။ မဇ္ဈိမပဋိပဒါအရ အာရုံ တရားများကိုလည်း အနိစ္စ၊ ဒုက္ခ၊ အနတ္တသဘောပေါ်အောင်၊ အာရမ္မဏိက တရားများကိုလည်း အနိစ္စ၊ ဒုက္ခ၊ အနတ္တသဘောပေါ်အောင် ရှုရပါသည်။ ဝိပဿနာ မရှုမီက (ယန)သဘောဆောင်သော အာရုံနှင့် အာရမ္မဏိကတို့သည် ဝိပဿနာဉာဏ် ရင့်သန်လာသောအခါ **ယန (အစိုင်အခဲ)**သဘောမှ ကွဲပျက် ပြီး အစွန်းတရားနှစ်ပါးမှ စတင် လွတ်မြောက်နိုင်မည် ဖြစ်ပါသည်။

၅။ ဘဝနှင့်ပတ်ဝန်းကျင်ရှုထောင့်

ဘဝသည် အဇ္ဈတ္တ၊ အာရမ္မဏိက၊ သန္တာနာနုသယ ဖြစ်ပြီး ပတ်ဝန်းကျင် သည် ဗဟိဒ္ဓ၊ အာရုံ၊ အာရမ္မဏာနုသယတို့နှင့်တူပါသည်။ ပတ်ဝန်းကျင်ကို ပြုပြင်ပြောင်းလဲရန် ကြိုးစားသောအခါ ကြိုးစားသူ၏ဘဝကိုပါ ပြောင်းလဲရန် ကြိုးစားပါမှ မဇ္ဈိမပဋိပဒါသဘော သက်ဝင်နိုင်ပါသည်။

၆။ ကတ္တားနှင့်ကံရှုထောင့်

သဒ္ဓါရှုထောင့်ဖြစ်သည်။ ကတ္တားသည် အဇ္ဈတ္တ၊ အာရမ္မဏိက၊

(၉)

သန္တာနာနုသယ၊ ဘဝနှင့်တူပါသည်။ ကံသည် ဗဟိဒ္ဓ၊ အာရုံ၊ အာရမ္မဏာ နုသယ၊ ပတ်ဝန်းကျင်နှင့်တူပါသည်။ ထို့ကြောင့် မဇ္ဈိမပဋိပဒါအနေ ဖြင့် ကတ္တားနှင့် ကံမှ လွတ်မြောက်ပုံကို နားလည်နိုင်ပါသည်။

၇။ ပဝတ္တနှင့်နိမိတ္တရှုထောင့်

ပဝတ္တသည် အဇ္ဈတ္တ၊ အာရမ္မဏိက၊ သန္တာနာနုသယ၊ ဘဝ၊ ကတ္တားနှင့် တူ၍ နိမိတ္တသည် ဗဟိဒ္ဓ၊ အာရုံ၊ အာရမ္မဏာနုသယ၊ ပတ်ဝန်းကျင်၊ ကံနှင့်တူ ပါသည်။ ဝိပဿနာသည် ပဝတ္တနှင့် နိမိတ္တ အစွန်းနှစ်ပါးမှ လွတ်မြောက်ပါသည်။

၈။ ဒုက္ခသစ္စာနှင့်သမုဒယသစ္စာရှုထောင့်

မဇ္ဈိမပဋိပဒါသည် ဒုက္ခသစ္စာမှလွတ်မြောက်ရန် ဒုက္ခသစ္စာထိုက်သည့် အာရုံသင်္ခါရ (နိမိတ္တ)များကို အကောင်အထည် အစိုင်အခဲအနေနှင့် မမြင်ဘဲ အနိစ္စ၊ ဒုက္ခ၊ အနတ္တသဘော ပေါ်အောင်ကြည့်ပါသည်။ သမုဒယသစ္စာမှ လွတ်မြောက်ရန် သမုဒယသစ္စာထိုက်သည့် အာရမ္မဏိက သင်္ခါရ (ပဝတ္တ) များကို အကောင်အထည် အစိုင်အခဲနှင့်မမြင်ဘဲ အနိစ္စ၊ ဒုက္ခ၊ အနတ္တသဘော ပေါ်အောင်ကြည့်ရပါသည်။

ဝိပဿနာ၌ ပါဝင်သော မဂ္ဂင်တရားများသည် ဗောဓိပက္ခိယအဆင့်သို့ ရောက်သောအခါ (ဥပစာရ) မဇ္ဈိမပဋိပဒါမှ (မုချ) မဇ္ဈိမပဋိပဒါသို့ သက်ဝင် လာသည်။ ထိုအခါ ပုဂ္ဂိုလ်သတ္တဝါ (အတ္တ)သဘော ပျောက်ကွယ်ခြင်းသည် ‘သမုဒယသစ္စာ’ (ပဝတ္တ)တည်းဟူသော အစွန်းတဖက်မှလွတ်မြောက်ခြင်း ဖြစ်သည်။ အတ္တသဘော ကွယ်ပျောက်သည်နှင့် သိမ်းပိုက်စရာ (အတ္တနိယ) သဘောကွယ်ပျောက်သွားခြင်းသည်ပင် ‘ဒုက္ခသစ္စာ’ (နိမိတ္တ)အစွန်းတဖက်မှ လွတ်မြောက်ခြင်းပင် ဖြစ်ပါသည်။

၉။ အဝိဇ္ဇာနှင့်တဏှာရှုထောင့်

ပဋိစ္စသမုပ္ပါဒ်ဒေသနာတော်ကို အကြောင်းအကျိုးဆက်သွယ်မှုအရ အကြောင်းအုပ်စု - ‘**အဝိဇ္ဇာ၊ တဏှာ၊ ဥပါဒါန်၊ သင်္ခါရ၊ ကမ္မဘဝ**’နှင့် အကျိုး အုပ်စု - ‘**ဝိညာဏ်၊ နာမ်ရုပ်၊ သဠာယတန၊ ဖဿ၊ ဝေဒနာ**’ - ဥပပတ္တိဘဝ၊ ဇာတိ၊ ဇရာ မရဏဟူ၍ ဖော်ပြနိုင်ပါသည်။

ပဋိစ္စသမုပ္ပါဒ်ဒေသနာတော်သည် ‘**သဿတ**’နှင့် ‘**ဥစ္ဆေဒ**’ တည်းဟူသော အစွန်းနှစ်ဖက်မှ လွတ်မြောက်သော မဇ္ဈိမပဋိပဒါဖြစ်သည်။ ယင်းကို (**ဝိဘဇ္ဇဝါဒ**)ဟုလည်း ခေါ်သည်။ ပညာရှင်တို့သည် ပဋိစ္စသမုပ္ပါဒ်ကို ရှုထောင့် သုံးမျိုးမှ ချဉ်းကပ်ကြသည်။ ယင်းတို့မှာ အောက်ပါအတိုင်းဖြစ်ပါသည်။

- ၁။ အနုမာနရှုထောင့် (လောက)
- ၂။ ပစ္စက္ခရှုထောင့် (ဝိပဿနာ)
- ၃။ သစ္စိကရဏရှုထောင့် (လောကုတ္တရာ)

‘အနုမာနရှုထောင့်’

လောကဘဝစက်သည် ကြောင်းကျိုးဆက်သဘောအရ အကြောင်း ရှိမှ အကျိုးဖြစ်ပြီး အကြောင်းမရှိလျှင် အကျိုးမဖြစ်ပေါ်သဖြင့် မမြဲခြင်း (အနိစ္စ)သဘောကိုလည်းပြ၏။ ဆင်းရဲခြင်း (ဒုက္ခ)သဘောကိုလည်းပြ၏။ အသက်ကောင် လိပ်ပြာကောင် အတ္တကောင်ဟူသော အနှစ်သာရမရှိသည့် (အနတ္တ) သဘောကိုလည်း ပြ၏။

ပဋိစ္စသမုပ္ပါဒ်သည် သဿတနှင့် ဥစ္ဆေဒဟူသော အစွန်းနှစ်ဖက်မှ လွတ်သည့် မဇ္ဈိမပဋိပဒါဖြစ်သည်။ ဤနေရာ၌ (**ပုဂ္ဂိုလ်သဘောနှင့်ဓမ္မသဘော**) ဟူ၍ အဓိပ္ပါယ်နှစ်မျိုးယူပါသည်။ ပုဂ္ဂိုလ်သဘောအရ အစွန်းနှစ်ပါးမှလွတ်ရန် သတ္တဝါဟူ၍မရှိပဲ ရုပ်နာမ်ဓမ္မတို့သာရှိပြီး ယင်းတို့သည်လည်း (**ဧကတ္ထ၊ နာနတ္ထ၊ အဗျာပါရ၊ ဧဝံဓမ္မတာ**)နည်းတို့အရ ကြောင်းကျိုးဆက်သွယ်မှု

သဘောအတိုင်းသာဖြစ်ကြသည်။ ယင်းကို ‘ပုဂ္ဂလအနတ္တ၊ ပုဂ္ဂလသုညတာ’ ဟူ၍လည်း ခေါ်ပါသည်။

ဓမ္မသဘောအရ ရုပ်နာမ်တို့သည် ခဏတိုင်း ဖြစ်ပျက်နေ၏။ ပထမ ခဏတွင်ဖြစ်သော ရုပ်နာမ်တို့သည် ပထမခဏ၌သာ ပျက်၏။ ဒုတိယခဏသို့ မကူး။ အကယ်၍ ပထမခဏ၌ဖြစ်သော ရုပ်နာမ်တို့သည် ဒုတိယခဏသို့ ကူးသည်ဟုယူလျှင် သဿတဝါဒကို လက်ခံရာရောက်၏။ ပထမခဏနှင့် ဒုတိယခဏ ရုပ်နာမ်တို့အကြား၌ ဘာမျှဆက်နွှယ်မှုမရှိဟု ယူလျှင်လည်း ဥစ္ဆေဒဝါဒကို လက်ခံရာရောက်ပါသည်။ ထိုအစွန်းနှစ်ဖက်မှလွတ်ရန် ပထမ ခဏဖြစ်သောရုပ်နာမ်နှင့် ဒုတိယခဏဖြစ်သောရုပ်နာမ်တို့သည် အနုလောမ ပဋိစ္စသမုပ္ပါဒ်အရ ကြောင်းကျိုးဆက်အတိုင်း ဖြစ်ကြသော်လည်း ပဋိလောမ ပဋိစ္စသမုပ္ပါဒ်အရ ကြောင်းကျိုးဆက် ပြတ်ပြီး ချုပ်ငြိမ်းကြပါသည်။ ယင်းကို “ဓမ္မအနတ္တ၊ ဓမ္မသုညတာ” ဟူ၍လည်း ခေါ်ပါသည်။

‘ပစ္စက္ခုတ္တထောင့်’

ပဋိစ္စသမုပ္ပါဒ်ဒေသနာတော်သည် အဇ္ဈတ္တသန္တာန်ရှိ ရုပ်နာမ်တရား များကိုသာ အလေးထားဖော်ပြထားကြောင်း တွေ့ရပါသည်။ အမှန်အားဖြင့် ဗဟိဒ္ဓသန္တာန်ရှိ ‘ရုပ်နာမ်’တရားများသည် (ဒွါရခြောက်ပါး)၌ သူ့သဘောသူ ဆောင်ကာ (အမှန်အတိုင်း) ‘ထင်’ကြသော်လည်း ‘တလွဲသိ’နေခြင်းကြောင့် ဘဝစက်ဖြစ်ပေါ်လာရသည်။ ဥပမာ သစ်ငုတ်မြင်ပါလျှင် လူထင် သရဲထင် သဘောမျိုးဖြစ်သည်။ ထို့ကြောင့် ဘဝစက်မှထွက်လိုပါက အာရုံပိုင်းကို ပြင်ရန်မလိုပဲ အာရမ္မဏိကပိုင်းကိုသာ ပြင်ရန်လိုပါသည်။ အာရမ္မဏိက ‘သိစိတ်’များသည် (အမှန်အတိုင်း) သိမြင်သွားသောအခါ အာရုံပိုင်းသည် အလိုလိုပြင်ပြီးသား ဖြစ်သွားပေမည်။

သံသရာဘဝစက်တွင် ‘အဝိဇ္ဇာ’သည် ပဓာနကျပါသည်။ (အနုသယ)

အဆင့်အဝိဇ္ဇာကို ‘သမုစ္ဆေဒပဟာန်’ဖြင့် မပယ်နိုင်သ၍ ရုပ်နာမ်များကို ‘အာရုံ’ ပိုင်းတွင် အပိုင်းပိုင်း အပြတ်ပြတ်သဘော မပေါ်အောင် အာရမ္မဏိက ‘သိစိတ်’ ပိုင်းတွင် (ပုဂ္ဂိုလ်သိ)သဘောပေါ်အောင် ဆောင်ရွက်နေခြင်းဖြစ်ပါသည်။

ကိလေသဝဋ် (အနုသယ)

အဝိဇ္ဇာသဘောအရ တဏှာ၊ ဥပါဒါန်ကိုလည်း ယူရပါသည်။ ယင်းတို့ကို ကိလေသဝဋ်ဟု ခေါ်သည်။ ကိလေသဝဋ်သည် (အနုသယ)သဘောအရ ‘ငါ’ ယောင်ဆောင်သည်။ (ကိလေသဝဋ်)ရှိနေသမျှ ‘ငါ’ ရှိနေမည်။ ထို့ကြောင့် ကုသိုလ်လုပ်ငန်းဖြစ်စေ၊ အကုသိုလ်လုပ်ငန်းဖြစ်စေ ကိလေသဝဋ်သည် ကာရက (ပြုလုပ်သူ)၊ ဝေဒက (ခံစားသူ) ‘ငါ’အနေဖြင့် ပါဝင်နေခြင်း ဖြစ်သည်။

ယင်းကဲ့သို့ ကိလေသဝဋ်က ‘ငါ’အနေဖြင့် ပါဝင်နေသောကြောင့် စိတ်စေတသိက်တို့သည် မိမိသဘောအတိုင်းမသိနိုင်ပဲ အကောင်အထည် အလိုက် သိနေခြင်းဖြစ်သည်။ ဥပမာ (လောဘစိတ်)အနေဖြင့် လိုချင်ခြင်း မဟုတ်ပဲ ‘ငါ’အနေဖြင့် လိုချင်ခြင်း (တဏှာနုသယ)၊ ဒုက္ခဖြစ်ပါလျှက် သုခ ဟု မှတ်ထင်၍ လိုချင်ခြင်း (အဝိဇ္ဇာနုသယ)၊ ခြပ်ပုံသဏ္ဍာန်မရှိပါပဲ ခြပ်ပုံသဏ္ဍာန် ဟု ထင်မှတ်၍ လိုချင်ခြင်း (အနုသယ)အဆင့် ‘ဥပါဒါန်’မျိုး ဖြစ်ပါသည်။

အနုသယအဆင့် ကိလေသာ

စိတ်စေတသိက်လုပ်ငန်း၌ (ဥပါဒိ-ဋီ-ဘင်)အနေဖြင့် ပါဝင်ခြင်းမရှိပဲ ပုဂ္ဂိုလ်သဘောပါဝင်အောင်၊ အကောင်အထည် (ဃန)သဘော ပါဝင်အောင် (အရှိန်အဝါပေးခြင်း)ဖြစ်သည်။ ပဋိစ္စသမုပ္ပါဒ်ဒေသနာတော်အရ ဘဝစက် ရပ်တန့်စေရန် (ပစ္စုပ္ပန်)အကျိုးငါးပါးကို ဝိပဿနာရှုရမည်။ ပစ္စုပ္ပန် အကျိုးငါးပါးတွင် ‘အလယ်ချက်’ သဠာယတန (ဒွါရခြောက်ပါး)၌ ထင်သော ဝိညာဏ်၊ နာမ်ရုပ်၊ ဖဿ၊ ဝေဒနာတို့ကို အမှန်အတိုင်း အနိစ္စ၊ ဒုက္ခ၊ အနတ္တ သဘောပေါ်အောင် ရှုနိုင်ပါက ဘဝစက်ချုပ်ငြိမ်းမည် ဖြစ်ပါသည်။

‘သစ္စာကရဏရှုထောင့်’

မဇ္ဈိမပဋိပဒါသဘောအရ အစွန်းနှစ်ပါးရှိပြီး ယင်းတရားများကို နှစ်ကြိမ် ပယ်ရသည်။ ဗုဒ္ဓခေတ်မတိုင်မီက ရုပ်နာမ်တို့အပြင် ရုပ်နာမ်ကိုစေစားသော ပုဂ္ဂိုလ်သတ္တဝါ (အတ္တ)ရှိသည်ဟု ယုံကြည်ကြသည်။ ပုဂ္ဂိုလ်သတ္တဝါ (အတ္တ)ရှိ သည်ဟူသော အယူကိုပယ်ရန် **“ပုဂ္ဂလအနတ္တ၊ ပုဂ္ဂလသုညတာ”** သဘောကို ဖော်ပြခဲ့သည်။ ယင်းသည် မဇ္ဈိမပဋိပဒါ၏ ပထမအကြိမ် ပယ်မြစ်ခြင်းဖြစ်သည်။

အနုလောမ ပဋိစ္စသမုပ္ပါဒ်အရ (ကြောင်းကျိုးဖြစ်စဉ်)ဟူသည် **‘ကိလေ သဝဋ်၊ ကမ္မဝဋ်၊ ဝိပါကဝဋ်’**တို့၏ အမြဲမပြတ် တရစပ်လည်ပတ်နေခြင်း ဖြစ်သည်။ ဝဋ်သုံးပါးကိုပယ်သောအခါ အကြောင်းမဖြစ်လျှင် အကျိုးမဖြစ်၊ (ကြောင်းကျိုးချုပ်စဉ်)ဟူသော ပဋိလောမ ပဋိစ္စသမုပ္ပါဒ်အရ အကြောင်း တရားကို ပယ်ရမည်ဖြစ်သည်။ ပဋိလောမ ပဋိစ္စသမုပ္ပါဒ် ဒေသနာတော်ဖြင့် **“ဓမ္မအနတ္တ၊ ဓမ္မသုညတာ”** သဘောကို ဖော်ပြခဲ့သည်။ ယင်းသည် မဇ္ဈိမ ပဋိပဒါ၏ ဒုတိယအကြိမ် ပယ်မြစ်ခြင်းဖြစ်သည်။

ကြောင်းကျိုးဆက်တရား (ဝဋ်သုံးပါး)ကို **‘ပယ်’** ခြင်းသည် (နိရောဓ) သစ္စာကို **‘မျက်မှောက်ပြုခြင်း’**ပင် ဖြစ်သည်။ ထို့ကြောင့် ဤအဓိပ္ပါယ် ဖွင့်ဆို နည်းသည် ပဋိစ္စသမုပ္ပါဒ်ကို သစ္စာကရဏရှုထောင့်မှ ချဉ်းကပ်ခြင်း ဖြစ်ပါသည်။

၁၀။ ကုသိုလ်နှင့်အကုသိုလ်ရှုထောင့်

လူတို့သည် ကာယကံ၊ ဝစီကံ၊ မနောကံအမှုတို့ကို ပြုကြပါသည်။ သရုပ်ခွဲပါက ကုသိုလ် သို့မဟုတ် အကုသိုလ်သာဖြစ်သည်။ ဗုဒ္ဓခေတ် မတိုင် မီက **‘ကုသိုလ်နှင့် အကုသိုလ်’**ကို ပုဂ္ဂိုလ်သတ္တဝါ (အတ္တ) အပေါ် အခြေခံ သဖြင့် ကုသိုလ်သည် ‘အဆန်’တရားဖြစ်ကာ အတ္တဝန်ထုတ်ကြောင့် ‘အတက်’ နှေး၏။ အကုသိုလ်သည် ‘အစုန်’တရားဖြစ်ကာ ‘အဆင်း’သဘောဖြစ်၍ ပိုမြန်၏။

ဗုဒ္ဓခေတ်တွင် မဇ္ဈိမပဋိပဒါသည် (ဝိပဿနာ)ကို ညွှန်ပြသည်။ ပဋိစ္စ

သမုပ္ပါဒ်ဒေသနာတွင် အဝိဇ္ဇာပစ္စယာသင်္ခါရာအရ (အဝိဇ္ဇာ)ရှိနေသ၍ ‘အကုသိုလ်’ ပြုနေမည်ဖြစ်သလို ‘ကုသိုလ်’ အနေနှင့်လည်း ကာမ၊ ရူပ၊ အရူပ ကုသိုလ်တမျိုးမျိုးဖြစ်ပြီး ဘဝစက်သံသရာ လည်ပတ်နေပေမည်။ ဘဝစက် ရပ်လိုလျှင် အဝိဇ္ဇာကို ပယ်ရမည်။ အဝိဇ္ဇာကိုပယ်နိုင်လျှင် ကုသိုလ် အကုသိုလ် သင်္ခါရတို့ အလိုလိုပယ်ပြီးသား ဖြစ်ပါသည်။

မဇ္ဈိမပဋိပဒါ (ဝိပဿနာ)အရ လောကကိုကြည့်သောအခါ မြင်စရာ အာရုံများကလည်း အနိစ္စ၊ ဒုက္ခ၊ အနတ္တ၊ မြင်သူ အာရမ္မဏိကများကလည်း အနိစ္စ၊ ဒုက္ခ၊ အနတ္တ။ တမျိုးတစားထဲ တွေ့ဖန် များလာသောအခါ လောက၌ ငြီးငွေ့လာမည် (နိဗ္ဗိဒါ)။ တပ်မက်ခြင်းကင်းလာမည် (ဝိရာဂ)။ လွတ်မြောက် လာမည် (ဝိမုတ္တိ)။ ထိုအခါ ဝိဝဇ္ဇနိဿိတသဘောဖြင့် အကုသိုလ်တို့ ဆုတ် ယုတ်ပြီး ကုသိုလ်တရားတို့ တိုးပွားလာမည်ဖြစ်သည်။

ဝိပဿနာကုသိုလ်က အကုသိုလ်ကို တဒင်္ဂပဟာန်၊ ဝိက္ခမ္ဘနပဟာန်ဖြင့် ပယ်ခြင်းသည် မဇ္ဈိမပဋိပဒါ၏ ပထမပယ်ခြင်းဖြစ်သည်။ မဂ်ကုသိုလ်က သမုစ္ဆေဒပဟာန်ဖြင့် ပယ်ခြင်းသည် မဇ္ဈိမပဋိပဒါ၏ ဒုတိယပယ်ခြင်း ဖြစ်သည်။ အရဟတ္တမဂ်ဖြင့် အကုသိုလ်ကို သမုစ္ဆေဒပဟာန် အကြွင်းမဲ့ပယ်သည်နှင့် တပြိုင်နက် ကုသိုလ်သင်္ခါရများ အားလုံးကိုလည်း ပယ်ပြီးဖြစ်သည်။ ထို့ကြောင့် မဇ္ဈိမပဋိပဒါသည် ကိလေသဝဋ်၊ ကမ္မဝဋ်၊ ဝိပါကဝဋ် အားလုံးတို့မှလွတ်ပြီး ဖြစ်သည်။ ထိုအခါ ဝဋ်သုံးပါးမှလွတ်ပြီးဖြစ်သော ရဟန္တာပုဂ္ဂိုလ်၏ သန္တာန်၌ ကြိယာ ဇောစိတ်များအဖြစ်သာ ပြောင်းသွားပါတော့သည်။

ကြိယာစိတ်သည် ကုသိုလ်သဘောမှလည်း ထမြောက်ပြီးဖြစ်သည်။ ဒါန၊ သီလ၊ ဘာဝနာတို့ပြုသော်လည်း ကုသိုလ်သဘော မရှိတော့ဘဲ ကြိယာ သဘောရှိသွားခြင်းဖြစ်သည်။ အသွင်အနေဖြင့် ကုသိုလ်သဘော ဆောင် သော်လည်း အနှစ်သာရအနေနှင့် ကုသိုလ်မဟုတ်ဘဲ ကြိယာသာ ဖြစ်သည်။

(၁၅)

ကြိယာစိတ်သည် အကုသိုလ်သဘောမှလည်း ထမြောက်ပြီးဖြစ်သည်။ တူစ္ဆ (အသုံးမကျသူ) ဝသလ (သူယုတ်) စသဖြင့် ကြမ်းတမ်းသော ဝေါဟာရ များကို အသုံးပြုသော်လည်း အကုသိုလ်သဘော မရှိတော့ဘဲ ကြိယာသဘော သာရှိသွားသည်။ အသွင်အနေဖြင့် အကုသိုလ်သဘော ဆောင်သော်လည်း အနှစ်သာရအနေနှင့် အကုသိုလ်မဟုတ်ဘဲ ကြိယာသာ ဖြစ်တော့သည်။

မဇ္ဈိမပဋိပဒါနှင့်ဝိပဿနာ

မဇ္ဈိမပဋိပဒါကျင့်စဉ်တွင် အစွန်းနှစ်ပါးမှ ထမြောက်ခြင်းကို (ဥဘတော ဝုဋ္ဌာန) ဟု သတ်မှတ်ပါသည်။ ဓမ္မစကြာတွင် မဇ္ဈိမပဋိပဒါအရကောက်ကို မဂ္ဂင်ရှစ်ပါးဟူ၍ ဟောကြားတော်မူသည်။ မဂ္ဂင်ရှစ်ပါးကို နားလည်လိုလျှင် ဝိပဿနာသဘောကို နားလည်ရန် လိုသည်။ ဝိပဿနာကို နားလည်လိုလျှင် ဉာဏ်စဉ်တို့ကို နားလည်ရန်လိုပါသည်။

ဝိပဿနာဉာဏ်စဉ်များ

ဝိပဿနာဉာဏ်စဉ်များဆိုသည်မှာ (ဒွါရခြောက်ပါး)၌ ထင်လာသော (ရုပ်နာမ်) သင်္ခါရတရားတို့၏ အနိစ္စ၊ ဒုက္ခ၊ အနတ္တသဘောကို (ပစ္စုပ္ပန်ကျကျ) မြင်အောင် ရှုမှတ်သော ဉာဏ်စဉ်များဖြစ်၏။ ဝိပဿနာအခြေခံ အနေဖြင့် ဝိသုဒ္ဓိလေးမျိုးကို ပြည့်စုံအောင် အားထုတ်ရ၏။ သီလဝိသုဒ္ဓိ၊ စိတ္တဝိသုဒ္ဓိ၊ ဒိဋ္ဌိဝိသုဒ္ဓိနှင့် ကင်္ခါဝိတရဏဝိသုဒ္ဓိတို့ ဖြစ်ကြပါသည်။

ယင်းဝိသုဒ္ဓိလေးမျိုးသည် (ရုပ်နာမ်၊ ကြောင်းကျိုးဆက်)ကို သိအောင် အားထုတ်နေရသဖြင့် ဝိပဿနာအဖြစ် မသတ်မှတ်ခြင်းဖြစ်သည်။ ဝိပဿ နာသည် သမ္မသနဉာဏ်မှစ၍ အနုလောမဉာဏ်၌ ဆုံးပါသည်။

ဝိပဿနာဉာဏ်စဉ် (၁၀)ပါး

- ၁။ သမ္မသနဉာဏ်
- (သင်္ခါရတရားတို့၏ အနိစ္စ၊ ဒုက္ခ၊ အနတ္တသဘောကို

သုံးသပ်သောဉာဏ်)

၂။ ဥဒယဗ္ဗယဉာဏ်

(သင်္ခါရတရားတို့၏ ဖြစ်ခြင်း ပျက်ခြင်းကို မြင်သောဉာဏ်)

၃။ ဘင်္ဂဉာဏ်

(သင်္ခါရတရားတို့၏ အပျက်ချည်း မြင်သောဉာဏ်)

၄။ ဘယဉာဏ်

(သင်္ခါရတရားတို့ကို ကြောက်လန့်သောဉာဏ်)

၅။ အာဒိနဝဉာဏ်

(သင်္ခါရတရားတို့၏ အပြစ်ကို မြင်သောဉာဏ်)

၆။ နိဗ္ဗိဒါဉာဏ်

(သင်္ခါရတရားတို့ကို ငြီးငွေ့သောဉာဏ်)

၇။ မုစ္ဆိတုကမျတာဉာဏ်

(သင်္ခါရတရားတို့မှ လွတ်မြောက်ချင်သောဉာဏ်)

၈။ ပဋိသင်္ခါဉာဏ်

(သင်္ခါရတရားတို့ကို တဖန်ပြန်လည် သုံးသပ်သောဉာဏ်)

၉။ သင်္ခါရူပေက္ခာဉာဏ်

(သင်္ခါရတရားတို့ကို ဥပေက္ခာပြုသောဉာဏ်)

၁၀။ အနုလောမဉာဏ် (မဂ်ဉာဏ်နှင့်လျော်သောဉာဏ်)

အရိုနှင့်အသိ

လောကတွင် အမှန်တကယ်ရှိ-မရှိကို အသိဖြင့် သက်သေပြရသည်။ ဥပမာ ‘အိုး’ ရှိ-မရှိကို သိသောစိတ်ဖြင့် သက်သေပြရ၏။ အိုးရှိလျှင် ရှိကြောင်း သိရ၍ အိုးမရှိလျှင်လည်း မရှိကြောင်းသိရပါသည်။ ဤ‘သိစိတ်’ကို ‘**အာရုံ သိစိတ်အဆင့်**’ဟု ခေါ်ပါသည်။ တစ်ဖန် ပို၍သေချာစေရန် အိုး ရှိ-မရှိကို

သိသော(သိစိတ်) အမှန်တကယ်ဖြစ်ရဲ့လားဟု (ပထမသိစိတ်)ကို (ဒုတိယ သိစိတ်)ဖြင့် ထပ်၍အာရုံပြုပြီး ‘သိကြည့်’ ရပြန်ပါသည်။ ဤသိစိတ်ကို ‘အာရမ္မဏိကသိစိတ်’ဟု ခေါ်သည်။ ‘အာရမ္မဏိကသိစိတ်’ အဆင့်ရောက်မှ ရှိ-မရှိ သဘောသည် သေချာပါသည်။ ထို့ကြောင့် သိစိတ်ဖြင့် သက်သေပြရာ၌ ‘သိစိတ်’ (နှစ်ကြိမ်)ဖြစ်ရပါသည်။ အာရုံသိစိတ်နှင့် အာရမ္မဏိကသိစိတ်တို့ ဖြစ်ကြပါသည်။

ထို့အတူ ဝိပဿနာရူရာ၌ (မူလရုပ်နာမ်အာရုံ)ကို၎င်း၊ ယင်းရုပ်နာမ် ကိုသိသောစိတ် (အာရမ္မဏိက)ကို၎င်း (နှစ်ဆင့် နှစ်ဆင့်) ရှုရပါသည်။ ဤ သဘောကို ဘင်္ဂဉာဏ်၌ စတင်တွေ့ရပါသည်။

လောကသိ

ဤလောက၌ သိစရာအာရုံများနှင့်ပတ်သက်၍ သိသော အသိဟူသမျှ သည် ပညတ်သိများသာ ဖြစ်ပါသည်။ ‘ပညတ်သိ’ဆိုသည်မှာ သက်ရှိသက်မဲ့ အားလုံးတို့ကို (တစ်ခုတည်း)အနေဖြင့် သိခြင်းဖြစ်သည်။ ယင်းကို ဗုဒ္ဓစာပေ များ၌ (ဃန)လေးမျိုး ခွဲ၍ ဖော်ပြပါသည်။

၁။ သန္တတိဃန (ကာလအားဖြင့်တစ်ခုတည်း)

သန္တတိဟူသည် မပြတ်ဖြစ်နေသော ‘ရှေ့နောက်အစဉ်’ ဖြစ်သည်။ ဃန ဟူသည် တစ်လုံးတည်း တစ်ခုတည်းဖြစ်သည်။ ဖြစ်ရပ်များသည် တစ်ခုစီ တစ်ခုစီ အပိုင်းအပိုင်းဖြစ်ပါလျက် တစ်ခုတည်းသဖွယ် ဖြစ်ပေါ်နေကြသည်။ သန္တတိဃနသည် ‘ကာလ၏သရုပ်’ဆောင်မှုဖြစ်သည်။ ဖြစ်ရပ် (ကြိယာ) တို့၏ အစဉ်အတန်းသည်ပင် ကာလဖြစ်သည်ဟု ဆိုကြသည်။ ကာလ၏ အစွမ်းကြောင့် ပုထုဇဉ်တို့သည် အစိတ်စိတ် အပိုင်းပိုင်းဖြစ်နေသော ဖြစ်ရပ် များကို တစ်ပေါင်းတည်းပြု၍ တစ်ခုတည်းကဲ့သို့ မြင်နေကြခြင်းဖြစ်ပါသည်။

၂။ သမူဟယန (ဒေသအားဖြင့်တစ်ခုတည်း)

သမူဟယဟူသည် အရာဝတ္ထုတို့၏ ‘အပေါင်း’ ဖြစ်သည်။ ဤလောက၌ ရုပ်ဖြစ်စေ နာမ်ဖြစ်စေ တစ်ခုတည်းအနေဖြင့် မတည်နိုင်ပဲ အပေါင်းအစု အဖြစ်သာ တည်နိုင်၏။ ရုပ်ဖြစ်လျှင်လည်း အဝိနိဗ္ဗာန် (ရုပ်ရှစ်ခု)ပါဝင်၏။ နာမ်ဖြစ်လျှင်လည်း အနည်းဆုံး သဗ္ဗစိတ္တသာဓာရဏ ‘စေတသိက် (၇)လုံး’နှင့် တကွ ‘စိတ်တစ်လုံး’ပါဝင်ပြီး စုစုပေါင်း (၈)လုံးပါဝင်၏။ သို့ပါလျှင် သမူဟ ယနကြောင့် တစ်ခုတည်းကဲ့သို့ ထင်ရသည်။ သမူဟယနသည် ဒေသ၏သရုပ် ဆောင်မှုဖြစ်သည်။ ထို့ကြောင့် အရာဝတ္ထု (ကာရက)များသည် သမူဟ ယန၏ အထိမ်းအမှတ်များ ဖြစ်ကြသည်။ သမူဟယန၏ အဓိပ္ပါယ်အရ ‘ဒေသ’ သဘာဝအားဖြင့် တစ်ခုတည်းဟု ဖော်ပြကြခြင်းဖြစ်သည်။

၃။ ကိစ္စယန (ကြိယာအားဖြင့်တစ်ခုတည်း)

ကိစ္စယနသည် သန္တတိယန၏ဆင့်ပွားဖြစ်သည်။ သန္တတိယနတွင် ကာလ ကို အဓိကထားရည်ညွှန်းသော်လည်း ကိစ္စယနတွင် ‘ကြိယာ’ကို အဓိကထား ရည်ညွှန်းပါသည်။ မြင်ရာတွင် ‘စိတ်စေတသိက်’များသည် မိမိတို့၏ ‘သီးခြား ကိစ္စများ’ကို ပါဝင်ဆောင်ရွက်သော်လည်း ‘မြင်ခြင်း’ကိစ္စကို ‘တစ်ခုတည်း’ ကဲ့သို့ သိပါသည်။ ထို့အတူ သွားရာ၌ ခြေကို မခြင်း လှမ်းခြင်း ချခြင်းကိစ္စများ ပါဝင်သော်လည်း ‘သွားခြင်း’ကိစ္စကို ‘တစ်ခုတည်း’ကဲ့သို့ သိကြပါသည်။ ဤသဘောကို ကိစ္စယနဟု ခေါ်ပါသည်။ ကိစ္စယနကို ‘ကြိယာ’အားဖြင့် ‘တစ်ခုတည်း’ဟု ဖော်ပြခြင်း ဖြစ်ပါသည်။

၄။ အာရမ္မဏယန (အာရုံအားဖြင့်တစ်ခုတည်း)

အာရမ္မဏယနဟူသည် သမူဟယန၏ဆင့်ပွားဖြစ်သည်။ ဥပမာ မြင်ရာ၌ မြင်စိတ် (စက္ခုဝိညာဏ်)ဖြင့် အဆင်း(ရှုပါရုံ)ကိုသာမြင်၍ ဒြပ်သဏ္ဍာန် ‘ပုဂ္ဂိုလ်သတ္တဝါ’များကို မမြင်နိုင်ပါ။ လှခြင်း မလှခြင်းများကိုလည်း မမြင်

နိုင်ပါ။ ပုဂ္ဂိုလ်သတ္တဝါ လှခြင်း မလှခြင်းတို့ကို မြင်ခြင်းမှာ ‘**ရူပါရုံ**’ မဟုတ်ဘဲ ‘**ဓမ္မာရုံ**’ များသာဖြစ်ကြသည်။ ထို့ကြောင့် မြင်ခြင်းတွင် ‘**ရူပါရုံနှင့် ဓမ္မာရုံ**’ တို့ ပါဝင်သော်လည်း လောကသိသဘောအရ ‘**ခွဲခြား**’ မမြင်နိုင်ပဲ ‘**တစ်ခုတည်း**’ သော အာရုံအဖြစ် ပေါင်း၍မြင်ကြသည်။ ထိုသို့ မြင်စရာ အာရုံများသည် တစ်ခုစီ သီးခြားစီဖြစ်သော်လည်း တစ်ခုတည်းကဲ့သို့ ထင်လာခြင်းကို အာရမ္မဏယနဟု ခေါ်ပါသည်။

ဗုဒ္ဓခေတ်၏အမြင်သစ်

ဗုဒ္ဓခေတ်၌ အတ္တကိုပယ်ဖျက်ရန် အားထုတ်ခြင်းဖြစ်သည်။ ‘**အတ္တ**’ ကိုအခြေခံခြင်းသည် သတ္တဝါတို့၏ ‘**ပကတိသဘော**’ ဖြစ်သည်။ သံသရာ မှလွတ်မြောက်ရန် အစွန်သဘောဖြင့် အားထုတ်၍မရ။ အဆန်သဘောဖြင့် ‘**အတ္တကို ပယ်ဖျက်**’ ရန် အားထုတ်ရခြင်းဖြစ်သည်။

ဝိပဿနာကျင့်စဉ်အရ ‘**အသိနှစ်မျိုး**’ ရှိသည်။ ပုဂ္ဂိုလ်သတ္တဝါသိနှင့် ဓမ္မသိဖြစ်သည်။ (ပုဂ္ဂိုလ်သတ္တဝါသိ) သဘောကို ‘**အနုသယကိလေသာ**’ ဟု ခေါ်သည်။ အနုသယကိလေသာ၏ အနက်အဓိပ္ပါယ်မှာ သတ္တဝါတို့သန္တာန်၌ အစဉ်တစိုက် ‘**ကိန်း**’ နေသည့် ‘**ကိလေသာ**’ ဖြစ်သည်။ အရပ်သုံးဝေါဟာရဖြင့် ‘**ငါ၊ သင်၊ သူ**’ ဟု ခေါ်သည်။ အနာဂါမ်များသည်ပင် ရူပ၊ အရူပ ကုသိုလ်တို့၌ ပုဂ္ဂိုလ်သတ္တဝါသဘောကို မထည့်ဘဲ မနေနိုင်သည့်အတွက် ရူပဘဝ အရူပဘဝတို့၌ ကြင်လည်နေကြရခြင်း ဖြစ်ပါသည်။

(**အနုသယ**) ကိလေသာကို (**ပယ်**) သတ်ရန် ‘**ဝိပဿနာ**’ ကို ဟောတော် မူခြင်း ဖြစ်သည်။ ခန္ဓာငါးပါး ရုပ်နာမ်တရားတို့၏ လုပ်ဆောင်မှုအပေါ်တွင် ‘**ငါ၊ သူ**’ ဟူသော ပုဂ္ဂိုလ်သတ္တဝါသဘော မပါဝင်စေဘဲ ရှုမှတ်ရမည်။ ထိုအခါ ‘**ငါ၊ သူ**’ မဟုတ်ဘဲ ‘**ရုပ်တရား၊**

နာမ်တရား'တို့၏ လုပ်ဆောင်မှုအဖြစ် မြင်လာ မည်။ ထိုအခါ ဒုတိယအသိဖြစ်သော **'ဓမ္မအသိ'** ဖြစ်ပါလာမည်။

ဓမ္မအလင်းရောက်လျှင် အမှောင်ပျောက်သကဲ့သို့ ပုဂ္ဂိုလ်သတ္တဝါဟူ သည် အမှန်မရှိဘဲ ရုပ်နာမ်ဓမ္မ သင်္ခါရများသာရှိကြောင်း၊ ယင်း ရုပ်နာမ် ဓမ္မ သင်္ခါရများသည်လည်း **'ဒုက္ခ'**သာဖြစ်ကြောင်း၊ ဒုက္ခ၏အဆုံး၌ **'သန္တိသုခ'** ရှိကြောင်း၊ ကိုယ်တိုင် မျက်မှောက်ပြုနိုင်ပါလိမ့်မည်။ ကိုယ်တိုင် မျက်မှောက် ပြုရန် ဝိပဿနာကျင့်စဉ်မှတစ်ပါး အခြားမရှိပါ။

သတိပဋ္ဌာန်ဒေသနာ

သတိပဋ္ဌာန်ဒေသနာသည် ဝိပဿနာလုပ်ငန်းနှင့် ဝိပဿနာ၏ရှေးဦး လုပ်ငန်းများကို ညွှန်ပြသည့်ဒေသနာဖြစ်သည်။ ယင်းလုပ်ငန်းစဉ်တွင် ရုပ်နာမ် သဘာဝကို အကြောင်းနှင့်တကွ ပိုင်းခြားသိသူကို **'စူဠသောတာပန်'** သို့မဟုတ် **'ကလျာဏပုထုစဉ်'**ဟု ခေါ်ကြပါသည်။ ထိုအဆင့်ကို **'ဒွိဟိတ်'** ပုဂ္ဂိုလ်များပင် ရောက်နိုင်ကြောင်း ဆိုကြသည်။ တရားအားမထုတ်ပဲ စာပေကျမ်းဂန်သိ သက်သက်ကို ဆိုလိုခြင်းမဟုတ်ပါ။

အာနာပါန (ဝင်လေထွက်လေရှုနည်း)

ဝင်လေထွက်လေရှုရာတွင် အောက်ပါနည်း(၃)နည်းကို အသုံးပြုနိုင် ပါသည်။

- ၁။ ရေတွက်၍မှတ်နည်း (ဂဏနာနည်း)
- ၂။ မရေတွက်ပဲ မှတ်နည်း(အနုဗန္ဓနာနည်း)
- ၃။ ထိသိနည်း (ဖုသနာနည်း)

သတိပဋ္ဌာန်တရားတော်တွင် အာနာပါနကို ပထမစတုက္က တစ်ခုတည်း သာ ပဓာနထား၍ ဟောကြားတော်မူပါသည်။ ယင်းကို လယ်တီဆရာတော်

ဘုရားကြီးက ‘သတိမြဲရာ ပထမာ၊ ဒုမာ တိုရှည်သိ၊ လုံးစုံလင်းရာ တ၌သာ၊ စမာ ငြိမ်းလေဘိ’ ဟူ၍ မှတ်တမ်းတင်ခဲ့ပါသည်။

သတိထူထောင်မှု

ဝင်လေထွက်လေကို ရှုသွင်းရှုထုတ်သောအခါ သတိဖြင့် အောက်မေ့ရပါသည်။ သတိထားရာ၌ ရေတွက်နည်းကိုဖြစ်စေ၊ မရေတွက်ပဲ မှတ်နည်းကိုဖြစ်စေသုံးနိုင်ပါသည်။ ထိုသို့ ရှုမှတ်ရာတွင် ‘ထိ-သိ-သတိ’ ပါဝင်အောင် အားထုတ်နိုင်ပါသည်။ သို့ရာတွင် မည်သည့်နည်းကို သုံးသည်ဖြစ်စေ ‘သတိ’ ထူထောင်မိဖို့ပင် ဖြစ်ပါသည်။ သတိကောင်းလေ ဝင်လေထွက်လေအာရုံ ပို၍ထင်ရှားလေဖြစ်ပါသည်။ ‘ထိသိ’ ပါဝင်အောင် အားထုတ်နိုင်လျှင် သတိထူထောင်မှု အားကောင်းပြီး ‘ဝိပဿနာ’အတွက် အကျိုးများပါသည်။

ဝင်လေထွက်လေကို မှတ်နေစဉ် စိတ်သည် ပျံ့လွင့်တတ်ပါသည်။ ပျံ့လွင့်သွားသည်ကိုသိအောင် သတိဖြင့်မှတ်ပါ။ ‘အာရုံ’ဟူသမျှကို အလွတ်မခံပဲ ‘သတိ’ဖြင့် သိနေလျှင် တရားမှတ်ခြင်း အလုပ်ပင်ဖြစ်ပါသည်။ အာရုံတစ်ပါးသို့ လွင့်ခြင်းရောက်ခြင်းကို လွင့်မှန်းရောက်မှန်းသိလျှင် တရားမှတ်ခြင်းပင်ဖြစ်သည်။ လွင့်မှန်းရောက်မှန်း မသိမှသာ တရားမှတ်ခြင်းမဟုတ်ဟု မှတ်ယူပါ။ ‘သတိမရှိ’သည့်အတွက် လွင့်မှန်းရောက်မှန်း ‘မသိခြင်း’ ဖြစ်ပါသည်။

သတိသည် အာရုံအများနှင့် ဆက်ဆံပါသည်။ ‘မည်သည့်အာရုံ’ ရောက်ရောက် ‘သတိ’မလွတ်ပဲ ‘မှတ်’နိုင်မှသာ သတိထူထောင်မှု ကောင်းလာမည်ဖြစ်သည်။ သတိထူထောင်ရာ၌ အာရုံများများသိနိုင်လေ သတိအားကောင်းလေဖြစ်သည်။ သတိကောင်းလာသောအခါ အာရုံများကို ကျဲကျဲမှစိတ်စိတ် သိလာမည် ဖြစ်ပါသည်။

ကြောင်းကျိုးဆက်တရား

‘ဣမသ္မိ’ သတိ ဣဒံဟောတိ’ (ဤဟာဖြစ်လျှင် ဤဟာဖြစ်မည်)

(၂၂)

ဟူသော ပဋိစ္စသမုပ္ပါဒ်ဒေသနာအရ **‘လောက’** ဖြစ်စဉ်များသည် **‘ကြောင်းကျိုးဆက်’** တရားများသာဖြစ်ပါသည်။ စိတ်လွင့်ခြင်း စိတ်အပြင်ထွက်ခြင်းတို့သည် အကြောင်းရှိ၍ လွင့်ခြင်းထွက်ခြင်းဖြစ်သည်။ အကြောင်းချုပ်သော် လွင့်ခြင်း ထွက်ခြင်းတို့ ဖြစ်မည်မဟုတ်ပါ။ ယင်းတို့သည် **‘ဓမ္မသဘော’**မျှသာ ဖြစ်ပါသည်။ သို့သော် **‘ပုဂ္ဂလ’**သဘောဖြင့် စိတ် မလွင့်အောင် မထွက်အောင် ထိန်းချုပ် ပါက **‘အတ္တ’**သဘော သက်ရောက်နိုင်ပါသည်။ လွင့်စရာ အကြောင်းရှိ၍ လွင့်ခြင်း ဖြစ်သဖြင့် လွင့်မှန်းထွက်မှန်းသိအောင် **‘သတိဖြင့်မှတ်’**ရပေမည်။ ထိုသို့ မှတ်ပါက သဒ္ဓါ၊ ဝီရိယ၊ သတိ၊ သမာဓိ၊ ပညာတို့ တိုးတက်လာမည် ဖြစ်ပါသည်။

သတိ၏ဥပဋ္ဌာနကိစ္စ

ဝင်လေထွက်လေကို ရှုမှတ်ရာ၌ **‘သတိ’**ကို အမြဲတမ်း **‘အခြေခံ’**ရမည် ဖြစ်သည်။ သတိကို **‘သမာဓိဖုံး’**မသွားအောင်၊ သတိကို **‘ဝီရိယလွန်’**မသွား အောင် အမြဲသတိရှိရမည်။ **‘ဝီရိယနှင့်သမာဓိသည် ကုသိုလ်အကုသိုလ်’** နှစ်မျိုးလုံးနှင့် ဆက်ဆံသောကြောင့် မှားယွင်းနိုင်ပါသည်။ သတိသည် အကုသိုလ်နှင့် မဆက်ဆံသဖြင့် **(သတိကိုအခြေခံသော ဝီရိယနှင့်သမာဓိ)** မျိုးဖြစ်ရမည်။ ဤနေရာ၌ သတိကို အခြေခံရမည်ဟုဆိုရာတွင် **‘အာရုံ’**များ ကို ပုဂ္ဂိုလ်အနေဖြင့် ကြောင့်ကြစိုက်ပြီး လိုက်မှတ်မနေရပဲ ဓမ္မသဘော **‘သတိ’**ဖြင့် အလိုလိုထင်လာခြင်းမျိုး ဖြစ်သည်။ ဤသို့ ဖြစ်လာမှသာ သတိ၏ ဥပဋ္ဌာနကိစ္စ ပြည့်စုံလာပေမည်။

ဓမ္မဗျာပါရသဘောကို လောကအတွေ့အကြုံများ၌လည်း ရကောင်း ပါသည်။ ဥပမာ စကားပြောရင်း လမ်းလျှောက်သွားပါက ခြေများက သူ့အ လိုလို ဝရုစိုက်ပြီး လျှောက်သွားခြင်းမျိုးဖြစ်သည်။ သို့သော် **(သတိလုပ်ငန်း မပါသဖြင့် တရားအားထုတ်ခြင်းမဟုတ်ပါ။)** အာရုံတို့သည် **‘သတိ၏**

အစွမ်း'ကြောင့် 'စိတ်'၌ ထင်လာပါသည်။ (သတိ)ယှဉ်မှသာ'ကုသိုလ်'
သဘောကို အကြောင်းပြု၍ မှန်ကန်သောလုပ်ငန်းအဖြစ် သတ်မှတ်နိုင်
ပါသည်။ သတိထူထောင်မှု အောင်မြင်သောအခါ ဆိုင်ရာသိက္ခာပုဒ်များဖြင့်
စောင့်ထိန်းအပ်သောသီလသည် သတိဖြင့် စောင့်စည်းမှု (သတိသံဝရ)
ဝီရိယဖြင့် စောင့်စည်းမှု (ဝီရိယသံဝရ)၊ ခန္တီဖြင့် စောင့်စည်းမှု (ခန္တီသံဝရ)
ဉာဏ်ဖြင့် စောင့်စည်းမှု (ဉာဏသံဝရ)သဘော သက်ဝင်လာမည် ဖြစ်သည်။
ထိုအခါ ပုဂ္ဂိုလ်သတ္တဝါသဘောမှ ကင်းဝေးလာပြီး ပရမတ္ထသဘော၊ သဘာဝ
သဘောတို့ ထင်ရှားစွာ ပေါ်လွင်လာမည်ဖြစ်ပါသည်။

'သတိမြဲရာ ပထမာ' ဆိုသည့်အတိုင်း ဝင်လေထွက်လေအာရုံတို့ကို
သတိထားရှုမှတ်သောအခါ 'သတိ'သည် 'ခိုင်မြဲ'လာမည်။ ထိုအခါ
(ကိုင်လျှင်ကိုင်မှန်းသိ၊ ထိလျှင်ထိမှန်းသိ)လာမည်။ ဤသို့လျှင် ပြောမှု၊
လုပ်မှု၊ သွားမှု၊ လာမှု၊ စားမှု သောက်မှုစသည်တို့၌ 'သတိ'သည် 'အလိုလို'
လိုက်ပါလာမည်။ ထိုအခါ သတိထူထောင်မှု အထမြောက်ပြီဟုဆိုသည်။
'သတိ'သည် (သီလ)ကိုလည်း စောင့်ထိန်းသည်။ (သမာဓိ)ကိုလည်း စောင့်
ထိန်းသည်။ (ပညာ)ကိုလည်း စောင့်ထိန်းပါသည်။ သိက္ခာသုံးပါးလုံးကိုပင်
စောင့်ထိန်းသည်။ ထို့ကြောင့် 'သမ္မာဝါစာ၊ သမ္မာကမ္မန္တ၊ သမ္မာအာဇီဝ'
တို့သည် ရှောင်ကြဉ်မှုသီလ၌ (ဧကရသ)အဖြစ် စုပေါင်းကာ (သီလဝိသုဒ္ဓိ)
ဖြစ်သည် မည်ပါသည်။

သတိမြဲရာပထမာ၊ ဒုမ္မာတိုရှည်သိ

သတိမြဲလာပြီဆိုပါက ဒုတိယအဆင့်အနေဖြင့် ဝင်လေထွက်လေကို
ရှည်လျှင် ရှည်မှန်းသိ၍ တိုလျှင် တိုမှန်းသိလာပါမည်။ ထိုအခါ သတိသည်
တဖြည်းဖြည်း ရင့်ကျက်လာသည်။ မိမိ၏မူလအာရုံသာမက ပြင်ပအာရုံများ
ကိုပါ သတိကပ်လာမည်။ 'သတိ'သည် ပုဂ္ဂလဗျာပါရဖြင့် လုပ်ယူရသည့်

အဆင့်ကိုကျော်၍ **(ဓမ္မဗျာပါရ)** ဖြင့် **‘သမ္မဇည’** ခေါ်အသိနှင့် ယှဉ်လာ ပါသည်။ သတိသည် **‘သမ္မဇည’**နှင့် ယှဉ်လာသောအခါ **(သမာဓိနယ်)**သို့ ဝင်လာပြီဖြစ်သည်။ ထိုအခါ ဝီရိယသည်လည်း (ပဂ္ဂဟ)ဘာဝနာဖြင့် ဆိုင်ရာတရားများကို ထောက်ပံ့သည်။ **‘သတိ’**ကလည်း (ဥပဋ္ဌာန)ဘာဝနာဖြင့် **‘အာရုံ’**များကို စိတ်၌ အလိုလို**‘ထင်’**လာအောင် ဆောင်ရွက်လာသည်။ သမာဓိကလည်း (အဝိက္ခေပ)ဘာဝနာဖြင့် စိတ်မယ့်လွင့်အောင် ထိန်းသိမ်း လာသည်။ ဤသို့ဖြင့် **‘သတိ၊ ဝီရိယ၊ သမာဓိ’**တို့သည် မိမိတို့၏ သီးခြား ကိစ္စများကို ဆောင်ရွက်ရင်း တည်ကြည်မှု (သမာဓိ)၌ **‘ဧကရသ’** အနေဖြင့် စုရုံးမိလာသောအခါ **(စိတ္တဝိသုဒ္ဓိ)**သည် ဖြစ်ပေါ်လာလေသည်။

ဒုတိယအဆင့် အရ **‘သတိသည် ‘သမ္မဇည’ခေါ် ပညာ’**ပါဝင်လာသော် လည်း ယင်းသည် ဝိပဿနာပညာ မဟုတ်သေးပဲ **(သမာဓိပညာ)**မျှသာ ဖြစ်ပါသည်။ သတိသည် **‘သမ္မဇည’**နှင့် ယှဉ်တွဲလာသော်လည်း သမာဓိ သိက္ခာကို ဖြည့်ဆည်းခြင်း အဆင့်၌သာ ရှိပါသေးသည်။

သမ္မဇညလေးပါး

သတိသည် **‘ပုဂ္ဂလဗျာပါရ’** သဘောမှ **‘ဓမ္မဗျာပါရ’** သဘောသို့ သက် ဝင်လာလျှင် **(သမ္မာသတိ)**မဂ္ဂင်ထိုက်လာမည်။ တွဲဖက် ဝီရိယသည်လည်း သမ္မာဝါယာမ မဂ္ဂင် ထိုက်လာသည်။ ထိုအခါ သူ့အလိုလို သတိရှိသူ (သတိမာ)၊ စိတ်အားထက်သန်သူ (အာတာပီ) ဖြစ်လာပြီး သမ္မဇညပါ ယှဉ်တွဲပါဝင် လာလေသည်။ **‘သမ္မဇည’** လေးမျိုးရှိပါသည်။

- ၁။ သာတ္ထကသမ္မဇည
- ၂။ သပ္ပာယ်သမ္မဇည
- ၃။ ဂေါစရသမ္မဇည

၄။ အသမ္မောဟသမ္ပဇဉတို့ ဖြစ်ကြပါသည်။

၁။ သာတ္ထကသမ္ပဇဉ

အကျိုးရှိအောင် အသုံးချနိုင်မှုဖြစ်သည်။ လောကတွင် ကာယကံ၊ ဝစီကံ၊ မနောကံတို့သည် ရှောင်ကြဉ်၍ မရသော လုပ်ငန်းများဖြစ်သည်။ ရှေ့သို့ တက်ခြင်း နောက်သို့ဆုတ်ခြင်းစသည်တို့ကို ဓမ္မဇ္ဈထောင့်မှ အသုံးချနိုင်ရန် သတိရှိရပေမည်။ သတိသည် **‘ဓမ္မဗျာပါရ’** အနေဖြင့် သူ့အလိုလို ထင်သော **‘သတိ’** ဖြစ်ရမည်။ ဓမ္မဗျာပါရသတိ ဖြစ်ပေါ်လာသောအခါ ဝီရိယ၊ ခန္တီ၊ ဣန္ဒြေတို့သည်လည်း ဖြစ်ပေါ်လာပြီး သမာဓိသိက္ခာသည် ပြည့်စုံလာမည် ဖြစ်သည်။ ဓမ္မရေးရာလုပ်ငန်း၌ **‘ပုဂ္ဂလ’** ဗျာပါရဖြင့် **‘စ၍’** ဆောင်ရွက်ရသော်လည်း **‘ဓမ္မဗျာပါရ’** သဘောသည် တဖြေးဖြေး တိုးတက်လာမည် ဖြစ်ပါသည်။

၂။ သပ္ပာယ်သမ္ပဇဉ

ကမ္မဋ္ဌာန်းလုပ်ငန်းနှင့်ပတ်သက်၍ သင့်လျော်အောင် အံဝင်ခွင်ကျ ဖြစ်အောင် ခွင်ချနိုင်မှုဖြစ်သည်။ ခွင်ချတတ်မှ အချိုးအဆစ်ပြေပြစ်မည်။ တရားဓမ္မ ပီသလာမည်ဖြစ်သည်။ ဤသို့ဖြင့် သပ္ပာယ်သမ္ပဇဉဇ္ဈထောင့်မှ မိမိနှင့် သင့်လျော်သော ကမ္မဋ္ဌာန်းအာရုံ၏ သဘောကို နားလည်အပ်ပါသည်။

၃။ ဂေါစရသမ္ပဇဉ

လုပ်ငန်းနှင့်ပတ်သက်၍ လိုအပ်သောဝတ္ထုကို သိမှုဖြစ်သည်။ ဓမ္မအရာ၌ ကမ္မဋ္ဌာန်းအာရုံကို သိမှုဖြစ်သည်။ တရားအားထုတ်နိုင်ရေးအတွက် ကမ္မဋ္ဌာန်း အာရုံကို ရအောင်ယူနိုင်ခြင်းသည် ဂေါစရသမ္ပဇဉ ဖြစ်ပါသည်။

၄။ အသမ္မောဟသမ္ပဇဉ

မတွေမဝေသောအားဖြင့် သိခြင်းဖြစ်သည်။ ဤလောက၌ ဓမ္မသက်သက်သာရှိသည်။ ပုဂ္ဂိုလ်သတ္တဝါ၊ ယောက်ျားမိန်းမ မရှိဟူသော သိခြင်းမျိုးကို မတွေမဝေသိခြင်းဟု ဆိုသည်။ ပုဂ္ဂိုလ်က ဓမ္မကို သိခြင်းမျိုးမဟုတ်ပဲ ဓမ္မက

ဓမ္မ ကို သိခြင်းမျိုးသာ ဖြစ်သည်။ တွေဝေသော အသိဖြင့်သိမှု (သမ္မောဟ သမ္ပဇဉ်)သည် လောကသိ ပုဂ္ဂိုလ်သိသာဖြစ်၍ (သတိပဋ္ဌာန်)အရာ၌ အသုံးမ ဝင်ပဲ လောကရေးရာ၌သာ အသုံးဝင်ပါသည်။

သမ္ပဇဉ်လေးပါးကို (ပရိယတ်)အနေဖြင့် ‘ခွဲခြား’ပြောနိုင်သော် လည်း (ပဋိပတ်)အရာ၌ ‘တစ်ပေါင်းတည်း’ပင်ဖြစ်ပါသည်။ ဤသည်ကိုပင် (ဧကရသ)ဟု ဆိုကြပါသည်။

လုံးစုံလင်းရာ တ-၌သာ၊ စမှာ ငြိမ်းလေဘိ

ယောဂီသည် ဝင်လေထွက်လေကို ရှည်မှန်း တိုမှန်းသိပြီး ဝင်လေ ထွက်လေ၏ ‘စ-လယ်-ဆုံး’ သုံးမျိုးလုံးကို သိလာပါသည်။ ပထမအဆင့်တွင် ဝင်တိုင်းသိ ထွက်တိုင်းသိဖြင့် သတိကို ဦးစွာ ထူထောင်ရပါသည်။ ဒုတိယ အဆင့်တွင် ရှည်မှန်းတိုမှန်းသိဖြင့် သမ္ပဇဉ်ဉာဏ်ဝင်လာသည်။ တတိယ အဆင့်အရ ဝင်လေထွက်လေ၏ ‘စ-လယ်-ဆုံး’ သုံးပါးလုံးကို နှာသီးဖျား ‘တစ်နေရာတည်း’၌ ‘ဓမ္မဗျာပါရ’ ဖြင့် အလိုအလျောက် သိလာမည်ဖြစ်သည်။

တတိယအဆင့် အားထုတ်ပြီးသောအခါ သတိနှင့်သမာဓိတို့သည် အလွန်အားကောင်းလာသည်။ သို့သော် ဝင်လေထွက်လေကို နိုင်နင်းခြင်း မရှိသေးပါ။ ထို့ကြောင့် စတုတ္ထအဆင့်အရ ‘စမှာ ငြိမ်းလေဘိ’ဟု လယ်တီ ဆရာတော်ဘုရားကြီး၏လင်္ကာအတိုင်း ရှုန့်ရင်းသော ကာယသင်္ခါရ (ဝင်လေ ထွက်လေ)ကို ငြိမ်းစေလျက် လေ့ကျင့်ရ၏။ ထိုသို့ ကျင့်ရာတွင် ပုဂ္ဂလဗျာပါရ ကို ကျော်လွန်၍ ဓမ္မဗျာပါရသဘောရောက်အောင် ကျင့်ရမည်။ (ပုဂ္ဂလ ဗျာပါရ)သည် ‘အနုသယ’ သဘောဖြစ်သည်။ အနုသယသဘောဖြစ်ပါက ကာရက (အတ္တ)သဘောများပါဝင်ပြီး ‘ကာယကံရှင်’များဖြစ်လာပါသည်။ ထိုအခါ အစွန်းတရားနှစ်ပါးဖြစ်သည့် ‘နိမိတ္တနှင့်ပဝတ္တ’ သဘောသက် ရောက်ပါသည်။ အစွန်းနှစ်ပါးမှ လွတ်မြောက်ရန် ‘ဓမ္မဗျာပါရ’သဘောရောက်

အောင် လေ့ကျင့်ခြင်းဖြစ်သည်။ **‘အစွန်းနှစ်ပါး’**မှ လွတ်မြောက်ခြင်းကိုပင် မျက်မှောက်ပြုခြင်း **(သစ္စိကရဏ)**ဟု ဆိုကြပါသည်။ ကာယကံရှင် **(အတ္တ)** များအဖြစ်မှ လွတ်မြောက်ခြင်းပင် ဖြစ်ပါသည်။

ဤဝင်လေထွက်လေ၌ မျက်မှောက်ပြုခြင်း (သစ္စိကရဏ)သဘောကို မရကောင်းပါ။ မျက်မှောက်ပြုခြင်း **(သစ္စိကရဏ)**သည် **‘မဂ်ဉာဏ် ဖိုဉာဏ်’** ၏သဘောဖြစ်သည်။ ဝင်လေထွက်လေသည် သမာဓိ၏သဘောသာဖြစ်သည်။ သို့ရာတွင် ဘုရားရှင်၏လမ်းစဉ်၌ လုပ်ငန်းဟူသမျှသည် **(အရဟတ္တဖိုလ်ကို အထွတ်တင်ရန်)** ဦးတည်ချက်ရှိနေပါသည်။ အရဟတ္တဖိုလ်ကို ဦးတည် ချက်ရှိသည် ဆိုပါက **(အတ္တကင်း)**မှသည် **‘ပဓာန’**လုပ်ငန်း ဖြစ်ပါသည်။ ထို့ကြောင့် **(အတ္တ)**သဘောသက်ရောက်သော **‘ပုဂ္ဂလဗျာပါရ’**ကို ကျော် လွန်ရန် **(သတိဖြင့် သမာဓိ)**ကို ထူထောင်ခြင်း ဖြစ်ပါသည်။

ဝင်လေထွက်လေသည် **‘ခန္ဓာကိုယ်’**နှင့်စပ်နေသောကြောင့် **(ကာယ သင်္ခါရ)**ဟု ဆိုခြင်းဖြစ်သည်။ ဝင်လေထွက်လေကြမ်းလျှင် ခန္ဓာကိုယ်ကြမ်း၍ ဝင်လေထွက်လေ သိမ်မွေ့လျှင် ခန္ဓာကိုယ်သိမ်မွေ့၏။ ထို့ကြောင့် ကိုယ်၏ ပင်ပန်းခြင်း စိတ်၏ပင်ပန်းခြင်း ကင်းဝေးစေရန် ဝင်လေထွက်လေကို နိုင်နင်း ဖို့လိုပါသည်။ ဝင်လေထွက်လေကို နိုင်နင်းသောအခါ ကိုယ်၏ငြိမ်းအေးခြင်း စိတ်၏ငြိမ်းအေးခြင်းတို့ ရရှိမည်ဖြစ်သည်။ ဝင်လေထွက်လေ၏အဓိက ရည်ရွယ်ချက်မှာ သမာဓိရရှိရန်ပင် ဖြစ်ပါသည်။

နိမိတ်များ

သတိကိုအခြေခံ၍ ဝင်လေထွက်လေကိုမှတ်ခြင်းဖြင့် သမာဓိကို ထူ ထောင်သည့်အခါ ရရှိသောသမာဓိအလိုက် ထင်လာသည့်နိမိတ်များမှာ အောက်ပါအတိုင်း (၃)မျိုးရှိပါသည်။

၁။ ပရိကမ္မနိမိတ်

ပရိကမ္မနိမိတ်ဟူသည် ဝင်လေထွက်လေပင် ဖြစ်သည်။ **‘ဝင်မှန်းသိ ထွက်မှန်းသိ’** ဖြစ်အောင် **‘သတိ’**ကပ်ပြီး **‘မှတ်’**ရသည်။ ထိုသို့ မှတ်ခြင်းဖြင့် **‘သမာဓိ’**ကိုရပါသည်။ ယင်းသမာဓိကို **‘ပရိကမ္မသမာဓိ’** ဟုခေါ်သည်။ ပရိကမ္မ ဆိုသည်မှာ မူလအခြေခံဖြစ်ပါသည်။ ပရိကမ္မနိမိတ်ဟူသည် **(မူလအခြေ ခံအာရုံ)** ဖြစ်သည်။ ပရိကမ္မသမာဓိသည် မူလအခြေခံ သမာဓိဖြစ်ပါသည်။

၂။ ဥဂ္ဂဟနိမိတ်

‘မနော’ဒွါရဖြင့် ယူအပ်သော **(အာရုံ)**ဖြစ်သည်။ **‘ပရိကမ္မနိမိတ်’**တွင် **‘ပဉ္စဒွါရ’**တို့ဖြင့် သင့်လျော်သောအာရုံကို ယူနိုင်ပြီး **‘ဥဂ္ဂဟနိမိတ်’**တွင် **‘မနောဒွါရ’**ဖြင့်သာ ယူနိုင်ပါသည်။ ဥဂ္ဂဟနိမိတ်သည် အမျိုးမျိုးဖြစ်နိုင်သည်။ အလင်းရောင်များ၊ ရုပ်ပွားစေတီတော်များ၊ တိုက် အိမ် ကျောင်းများ၊ သစ်ပင်၊ ရေပြင်၊ ကောင်းကင်၊ လူသေ၊ လူရှင်၊ မိမိမျက်စိ၊ နား၊ နှာခေါင်း၊ လျှာ၊ ဝမ်းဗိုက်၊ ခြေ၊ လက်၊ အရိုးစု စသည်ဖြင့် မရေမတွက်နိုင်အောင် များပြားလှပါသည်။

အဘိဓမ္မတ္ထသင်္ဂဟကျမ်း၌လည်း ပကတိမျက်စိဖြင့် ကြည့်သူ၏ စက္ခု ဒွါရအား ထင်ခြင်းသို့ ရောက်သကဲ့သို့ **(မနောဒွါရ)**အား **‘ထင်’**ခြင်းသို့ ရောက် လာ၏။ ယင်းအာရုံသည် **(ဥဂ္ဂဟနိမိတ်)**မည်၏။ အဘိဓမ္မာဝတာရကျမ်း၌ မျက်စိဖွင့်ထားချိန်၌ ထင်ခြင်းသို့ရောက်လာသကဲ့သို့ **‘မျက်စိမှိတ်’**ထားချိန်၌ ထင်ခြင်းသို့ ရောက်လာငြားအံ့၊ ထိုအခါ **(ဥဂ္ဂဟနိမိတ်)**ဖြစ်ပြီဟု ဆိုအပ်၏။

ဥဂ္ဂဟနိမိတ်တို့သည် ပေါ်လိုက်ပျောက်လိုက် နီးလိုက်ဝေးလိုက် ကြီးလိုက်သေးလိုက် စသည်ဖြင့် **(မတည်ငြိမ်)**ကြပါ။ ထိုအဆင့်တွင်ရရှိသော သမာဓိသည် **‘ပရိကမ္မသမာဓိ’**ပင် ဖြစ်ပါသည်။ သို့သော် ရှေ့ရှေ့ သမာဓိတို့ ထက် များစွာ တည်ကြည်လာပါသည်။

၃။ ပဋိဘာဂနိမိတ်

ဥဂ္ဂဟအဆင့်တွင် နိမိတ်သည် **‘မတည်ငြိမ်ပဲ မှိန်’**၏။ ပဋိဘာဂအဆင့်တွင် နိမိတ်သည် **‘တည်ငြိမ်ပြီး ထင်ရှား’**၏။ ဥဂ္ဂဟအဆင့်တွင် ပေါ်လိုက်ပျောက်လိုက်ဖြစ်၍ ပဋိဘာဂနိမိတ်တွင် မပျောက်ပဲပေါ်၍နေ၏။ ထိုအဆင့်တွင်ရသော သမာဓိကို **‘ဥပစာရသမာဓိ’** သို့မဟုတ် **‘ဥပစာရဈာန်’** ဟု ခေါ်ပါသည်။

ပဋိဘာဂနိမိတ်နှင့်ပတ်သက်၍ အာရုံသည် တစ်မျိုးတည်းဖြစ်သော်လည်း သမာဓိမှာ နှစ်မျိုးကွဲပါသည်။ **(အနုသမာဓိ)**ကို **‘ဥပစာရသမာဓိ’**ဟု ခေါ်ပြီး **(အရင့်သမာဓိ)**ကို **‘အပ္ပနာသမာဓိ’**ဟု ခေါ်ပါသည်။

ဥပစာရသမာဓိဖြင့် ပဋိဘာဂနိမိတ်ကိုမြင်ရာ၌ -

- (က) မမှိန် ထင်ရှား၏။
- (ခ) မလှုပ် တည်ငြိမ်၏။

အပ္ပနာသမာဓိဖြင့် ပဋိဘာဂနိမိတ်ကို မြင်ရာ၌ -

- (က) မမှိန် ထင်ရှား၏။
- (ခ) မလှုပ် တည်ငြိမ်၏။
- (ဂ) **‘မပျောက် ခိုင်မြဲ’**၏။

ဥပစာရသမာဓိ၌ ပဋိဘာဂနိမိတ်ကို အလွန်ဆုံး **(မိနစ်သုံးဆယ်)** ကျော်သာမြင်ရပြီး ပျောက်ကွယ်သွားတတ်၏။ ထိုနိမိတ်ပြန်ပေါ်အောင် နှလုံးသွင်းသော်လည်း **(ချက်ချင်းပြန်ပေါ်မလာ)**တတ်ပေ။ အပ္ပနာသမာဓိ၌မူ ပဋိဘာဂနိမိတ်ကို **(တစ်နေ့လုံး)**ကြည့်နေလျှင်လည်း နာကျင် ကိုက်ခဲခြင်း၊ အိပ်ငိုက်ခြင်းဟူ၍ မရှိဘဲ နေနိုင်၏။ အာရုံဖြတ်ကာ နောက်ထပ် ပြန်ကြည့်လိုလျှင်လည်း **(ချက်ချင်းပင် ထင်ထင်ရှားရှားပြန်မြင်)**နိုင်၏။

သတိကိုအခြေခံ၍ **‘ဝင်မှန်းသိထွက်မှန်းသိ’**ဖြင့် အားထုတ်သော

အချို့ ပုဂ္ဂိုလ်တို့တွင် ထို‘နိမိတ်သုံးပါး’လုံးကို ရနိုင်ပါသည်။ သို့သော် အလွန်နည်းပါသည်။ အများအားဖြင့် ‘ဒုမ္မာ ရှည်တိုသိ’ ဟူသော ဒုတိယအဆင့်ရောက်မှသာ နိမိတ်သုံးပါးကို ရပါသည်။ ထိုနိမိတ်သုံးပါးရပြီး တတိယအဆင့်တွင် ဝင်လေထွက်လေကို ‘စ-လယ်-ဆုံး’ သိနေအောင် အားထုတ်ရပါသည်။

ထို့နောက် စတုတ္ထအဆင့်ဖြင့် ဝင်လေထွက်လေကို ငြိမ်းအောင် အားထုတ်ခြင်း ဖြစ်သည်။ ထိုအခါ ကိုယ်ရောစိတ်ပါ သိမ်မွေ့နူးညံ့လာပါသည်။ ဥပမာ အညစ်အကြေး ကင်းစင်သော ရွှေသည် ထုလျှင်မကွဲ ဆွဲလျှင် မပြတ်။ ထို့အတူ ခန္ဓာတွင် ‘ကိုယ်ပူပန်မှု၊ စိတ်ပူပန်မှု’ အညစ်အကြေး ‘ကင်းစင်’လာသောအခါ ယောဂီဆန္ဒအတိုင်း ဖြစ်လာပါသည်။ ထိုအခါ ယောဂီသည် စိတ်ကို ပဋိဘာဂနိမိတ်ပေါ်၌ ပြောင်း၍ထားရပါသည်။ ဤသို့ ပဋိဘာဂနိမိတ်အပေါ်၌ စိတ်ကိုထား၍ အားထုတ်ခြင်းကို ‘ဌာပနာနည်း’ ဟု ခေါ်ပါသည်။ ထိုဌာပနာနည်းဖြင့် ရှေ့ဆက် အားထုတ်လျှင် ‘ဈာန်’ ကို ရပါသည်။

ဝိပဿနာအားမထုတ်မီ ပြည့်စုံရမည့်အဆင့် (၄)မျိုး

- ၁။ သီလရှိခြင်း (သီလ ဝိသုဒ္ဓိ)
- ၂။ သမာဓိရှိခြင်း (စိတ္တ ဝိသုဒ္ဓိ)
- ၃။ ဒိဋ္ဌိကင်းခြင်း (ဒိဋ္ဌိ ဝိသုဒ္ဓိ)
- ၄။ ဝိစိကိစ္ဆာကင်းခြင်း (ကင်္ခါဝိတရဏ ဝိသုဒ္ဓိ)

စိတ်စင်ကြယ်မှု သမာဓိရပြီးနောက် ဒိဋ္ဌိနှင့်ဝိစိကိစ္ဆာကင်းရန်အတွက် ဝိပဿနာဘက်သို့ ကူးနိုင်ပါသည်။ အာနာပါနမှ ဝိပဿနာကူးရာ၌ သင့်လျော်သော ‘သမာဓိ’ အဆင့်သည် ‘သမ္ပလေ ခေါ် ဉာဏ်’ ပါသောအဆင့် ဖြစ်သည်။ ‘ရှည်တိုသိ’ ဟူသော ဒုတိယအဆင့်ဖြစ်သည်။ ယင်းအဆင့်တွင် ကိုယ်နှုတ်စင်ကြယ်မှု ‘သီလဝိသုဒ္ဓိ၊ စိတ်စင်ကြယ်မှု ‘စိတ္တဝိသုဒ္ဓိ’ လည်း အထိုက်အလျောက် ရှိလာပါသည်။ ထိုအခါ ရုပ်နာမ်တို့ကို အာရုံပြုနိုင်လာပါသည်။

ရုပ်နာမ်ကိုပိုင်းခြားသိခြင်း

လက္ခဏာ၊ ရသ၊ ပစ္စုပဋ္ဌာန်ကိုသိလျှင် ရုပ်နာမ်ကိုပိုင်းခြားသိသော ‘နာမ ရူပပရိစ္ဆေဒဉာဏ်’ကို ရ၍ ပဒဋ္ဌာန်ကိုသိလျှင် အကြောင်းကို သိမ်းဆည်းသိသော ‘ပစ္စယပရိဂ္ဂဟဉာဏ်’ကိုရသည် မည်ပါသည်။ ယင်းဉာဏ်နှစ်မျိုးကို ရသောအခါ (စူဠသောတာပန်)မည်ပါသည်။ ဤနေရာ၌ ဆိုလိုသော နာမ်ရုပ် သိဆိုသည်မှာ သတိပဋ္ဌာန်ဒေသနာတော်အရ ‘သတိ သမ္ပဇေ’နှင့် ပြည့်စုံသော ပရိကမ္မ (ခဏိက)သမာဓိအဆင့်မှ ဝိပဿနာသို့ ကူးပြောင်းရှုမှတ်သော ယောဂီ၏ (နာမ်ရုပ်)ကို ‘အကြောင်းနှင့်တကွသိမှု’ပင် ဖြစ်ပါသည်။

လက္ခဏာ၊ ရသ၊ ပစ္စုပဋ္ဌာန်၊ ပဒဋ္ဌာန်

ရုပ်နာမ်နှင့်ပတ်သက်၍ လက္ခဏာဟူသည် မှတ်သားကြောင်း ‘အမှတ် အသား’ ဖြစ်သည်။ ရသသည် ရုပ်နာမ်တို့၏ ‘ပြုဖွယ်ကိစ္စ’ ဖြစ်သည်။ ပစ္စုပဋ္ဌာန်သည် တရားအားထုတ်သူ၏ ‘ဉာဏ်’တွင် ထင်လာသော ‘အခြင်း အရာ’ဖြစ်သည်။ ပဒဋ္ဌာန်သည် ရုပ်နာမ်တို့၏ ‘နီးသောအကြောင်း’ဖြစ်သည်။

ရသမှ ပစ္စုပဋ္ဌာန်

ရသနှင့်ပစ္စုပဋ္ဌာန်တွင် ရုပ်နာမ်တို့၏ ‘သီးခြား’ဆိုင်ရာကိစ္စများသည် (ရသ)ဖြစ်သည်။ ကိစ္စများစွာတို့သည် ‘ဧကရသ ခေါ် တစ်ခုတည်း’သော ကိစ္စအဖြစ်သို့ ရောက်အောင် ပေါင်းစည်းကြသောအခါ ဧကရသအနေဖြင့် ယောဂီ၏ ‘ဉာဏ်’တွင် ထင်လာခြင်းသည် ‘ပစ္စုပဋ္ဌာန်’မည်ပါသည်။

ပစ္စယပရိဂ္ဂဟဉာဏ်အတွက် အကြောင်းကိုသိမ်းဆည်းရာ၌ (နီးသော အကြောင်း)ကို၎င်း (ဝေးသောအကြောင်း)ကို၎င်း သိမ်းဆည်းရပါသည်။ အဘိဓမ္မာနည်းအရ ထင်ရှားစေရန် နီးသောအကြောင်း (ပဒဋ္ဌာန်)ကို ဖော်ပြခြင်း ဖြစ်သည်။ နီးသည်ဖြစ်စေ၊ ဝေးသည်ဖြစ်စေ ‘မှန်ကန်’သော (ကြောင်းကျိုး ဆက်)ကိုသိလျှင် ‘ပစ္စယပရိဂ္ဂဟဉာဏ်’ကို ရသည်မည်ပါသည်။

ဆီလျော်သောအကြောင်းကိုရှုရာ၌ ပဋိစ္စသမုပ္ပါဒ်နည်း၊ ပဋ္ဌာန်းနည်း တို့အရ ဆင်ခြင်နိုင်လျှင် ကောင်းစွာ မြင်လွယ်သော်လည်း အဘိဓမ္မာသဘော ကို မနိုင်လျှင် ဆင်ခြင်ရန် ခဲယဉ်းသောကြောင့် ရုပ်ခန္ဓာအတွက် **(ကံ၊ စိတ်၊ ဥတု၊ အာဟာရ)**ဟူသောအကြောင်း၊ နာမ်ခန္ဓာအတွက် **(အာရုံ၊ ဒွါရ၊ ယောနိသောမနသိကာရ)** စသော အကြောင်းများကို ဆင်ခြင်ကုန်ရာ၏။

နိဗ္ဗာန်နှင့် တူသောဥပမာမရှိ

နိဗ္ဗာန်ဟူသည် ရုပ်နာမ်သင်္ခါရ ဝဋ်ဆင်းရဲဟူသမျှတို့၏ **(ငြိမ်းရာ ငြိမ်းကြောင်း ငြိမ်းခြင်းသဘော)**မျှသာဖြစ်သည်။ ယင်းသဘောသည် ကြံစည် စဉ်းစား၍ သိနိုင်သောအရာမျိုးမဟုတ်။ ပညာရှိတို့သာ **‘မဂ်ဉာဏ် ဖိုလ်ဉာဏ်’** နှင့် **‘မျက်မှောက်ပြု’** သိမြင်အပ်သော **‘အသင်္ခတ’** ပရမတ်တရားဖြစ်သည်။ နိဗ္ဗာန်သည် အဆင်းမရှိ၊ ပုံသဏ္ဍာန်မရှိ၊ အရွယ်အစား အတိုင်းအရှည် ပမာဏ မရှိသောကြောင့် တူသောနှိုင်းယှဉ်စရာ ဥပမာမရှိပါ။

အကြောင်းကင်းသောနိဗ္ဗာန်

နိဗ္ဗာန်သည် ဖြစ်ပေါ်လာသော **‘အသစ်’**တရားမဟုတ်၊ တစ်စုံတစ်ခု သောအကြောင်းကြောင့် ဖြစ်လာသော တရားမဟုတ်၊ သို့သော် နိဗ္ဗာန်သည် **‘ပရမတ္ထ’**အားဖြင့် ရှိသည်သာတည်း။ အကယ်၍ နိဗ္ဗာန်သည် ပရမတ္ထအားဖြင့် မရှိပဲ **‘အဘာဝပညတ်’** သက်သက်သာဖြစ်ပါလျှင် ခန္ဓာငါးပါး ရုပ်နာမ်တရား တို့၏ အပြီးသတ် **‘ချုပ်ငြိမ်း’**ခြင်းသည် မဖြစ်စကောင်း။ လောကမှ **‘လွတ်မြောက်’**ခြင်းမည်သည်လည်း မရှိကောင်းတော့ပေ။

မဂ်ဖိုလ်တို့၏အာရုံ

နိဗ္ဗာန်သည် မဂ်ဖိုလ်တို့၏**‘အာရုံ’**အကြောင်းအနေဖြင့် **(အထင်အရှား)** ရှိ၏။ သို့သော် လောကဆိုင်ရာ (သိစရာအာရုံ-သိခြင်း-သိသူ)ဟူ၍ အင်္ဂါသုံး ရပ်တို့ ပေါင်းဆုံခြင်းသဘောမရှိ။ နိဗ္ဗာန်၌ ပဋိသန္ဓေနေခြင်း၊ တည်နေခြင်း၊

စုတေခြင်းဟူ၍မရှိ။ နိဗ္ဗာန်သည် ‘ဒေသလွန် ကာလလွန်’ (အပဝတ္ထ)တရားသာဖြစ်သည်။ သိမှုနှင့်ပတ်သက်၍ (သိစရာအာရုံ-သိခြင်း-သိသူ)ဟူ၍ အင်္ဂါသုံးရပ်တို့ ပေါင်းဆုံမှု မရှိခြင်းကြောင့် သိမှုလွန် (အနာရမ္မဏ)တရားသာ ဖြစ်၏။

သင်္ခါရနှင့်နိဗ္ဗာန်

သင်္ခါရနှင့် နိဗ္ဗာန်တို့သည် အချင်းချင်း ‘ဆန့်ကျင်ဘက်’ဖြစ်၏။ သင်္ခါရတရားတို့၌ နိဗ္ဗာန်သည် မရှိသကဲ့သို့ နိဗ္ဗာန်၌လည်း သင်္ခါရတရားတို့ မရှိကြကုန်။ သို့သော် နိဗ္ဗာန်သည် အမှန်ရှိ၏။ နိဗ္ဗာန်ရှိ၍သာ ‘နိဗ္ဗာန်ကိုအာရုံ’ ပြု၍ ‘မဂ်စိတ်ဖိုလ်စိတ်’တို့ ဖြစ်ပေါ်လာပြီး သံသရာမှ (လွတ်မြောက်) ကြခြင်းဖြစ်သည်။ နိဗ္ဗာန်မရှိလျှင် မဂ်စိတ်ဖိုလ်စိတ်တို့လည်း ဖြစ်ကြမည်မဟုတ်။ မဂ်စိတ်ဖိုလ်စိတ်တို့ မဖြစ်လျှင်လည်း ကိလေသာကို ပယ်နိုင်မည်မဟုတ်။ ကိလေသာကို မပယ်သတ်နိုင်လျှင်လည်း လောကသံသရာမှ လွတ်မြောက်နိုင်မည် မဟုတ်ပေ။

ပရိယတ်နှင့်ပဋိပတ်

‘ကာလဒေသ’ ဘောင်အတွင်း၌ ဖြစ်ပေါ်သမျှ တရားဓမ္မများသည် ‘ယန’လေးခု စက်ဝန်းမှ လွတ်ကင်းရန် မဖြစ်စကောင်း။ ‘ယန’လေးခု စက်ဝန်းအတွင်း ကျရောက်သော တရားဓမ္မများကိုသာ ‘နှုတ်’ ဖြင့် ပေါ်လွင်အောင် ပြောဆိုနိုင်ပါသည်။ ယင်းသို့ ပြောဆိုနိုင်သဖြင့် သိရသောအသိကို ‘ပရိယတ္တိအသိ’ဟု ဆိုပါသည်။ ‘ယန’လေးခု စက်ဝန်းအပြင်ကျရောက်သော တရားဓမ္မများကို မှန်ကန်သော ‘ကျင့်စဉ်’ဖြင့်သာ သိရပါသည်။ ကျင့်စဉ်ဖြင့် သိရသောအသိကို ‘ပဋိပတ္တိအသိ’ဟု ဆိုပါသည်။

လောကသိ

မှန်ကန်သော ‘လောကသိ’ မှန်သမျှသည် ‘ကိုယ်တွေ့’ဖြင့် သက်သေပြနိုင်သည့်သဘော (ပစ္စက္ခသိဒ္ဓါ)၊ ‘ကြောင်းကျိုး’ဆက်နွယ်မှုဖြင့် သက်သေ

ပြနိုင်သည့်သဘော (အနုမာနသိဒ္ဓ)၊ ပညာရှင်တို့၏ **‘အဆိုအမိန့်’** ဖြင့် သက်သေပြနိုင်သည့်သဘော (သဒ္ဓေယျသိဒ္ဓ)ဟူ၍ တစ်မျိုးမျိုး ပါဝင်ရသည်။ **(လောကသိ)**ဟူသမျှသည် (သိစရာ-သိစိတ်-သိသူ) ဟူသော အင်္ဂါသုံးရပ် တို့တွင် **(သိသူ)**၌ **‘ပဓာန’**အားဖြင့် မှီပါသည်။ သိသူဆိုသည်မှာ ကာယကံရှင် သဘောဖြစ်သည်။ **(လောကသိ)**တွင် ကာယကံရှင်သဘော **(အနုသယ ကိလေသာ)**သည် **‘ထင်ရှားစွာ’** ပါဝင်နေပါသည်။

ကာယကံရှင်သဘော (အနုသယ)

လောကဝေါဟာရဖြင့် **(သိသူ)**ဟူသော ကာယကံရှင်သဘောကို အဘိဓမ္မာဝေါဟာရဖြင့် **‘အနုသယ’**ဟုခေါ်ပါသည်။ သိမှုနှင့်ပတ်သက်လျှင် **(တဏှာ၊ မာန၊ ဒိဋ္ဌိ)**သည် အနုသယတွင် **‘အပြဋ္ဌာန်းဆုံး’** ဖြစ်သည်။ ယင်းသုံး မျိုးကို သံသရာခွဲ **‘ပပဋ္ဌ’** တရားများဟူ၍လည်း ခေါ်ပါသည်။ တဏှာ၊ မာန၊ ဒိဋ္ဌိဆိုသည်မှာ ငါ၏ဥစ္စာ၊ ငါ၊ ငါ၏အတ္တဟူသော ကာယကံရှင်သဘောဖြစ် ပါသည်။ ယင်းသဘောများကြောင့် လောကနှင့် လောကသိများရှိနေခြင်း ဖြစ်သည်။ ယင်းတို့မရှိလျှင် လောကဆိတ်သုဉ်းပြီး လောကုတ္တရာသိများရှိ လာကြမည်။ ထိုအခါ နိဗ္ဗာန်နှင့် နိဗ္ဗာန်သိသည် ထင်ရှားလာမည် ဖြစ်ပါသည်။

(အနုသယ)ဆိုသည်မှာ ကာလသုံးပါးမှလွတ်သည့် အမြဲထာဝစဉ် ရှိနေသော **‘ကိလေသာ’** ဖြစ်သည်။ **‘တဏှာ၊ မာန၊ ဒိဋ္ဌိ’**ဟူသော ပပဋ္ဌတရား သုံးပါးကို အခြေခံသည့် ပုဂ္ဂိုလ်သတ္တဝါသဘောသည် မဂ်ဖြင့် မပယ်သေးသ၍ ပုထုဇဉ်၊ သေက္ခတို့၏သန္တာန်ဝယ် **(ကာယကံမှု၊ ဝစီကံမှု၊ မနောကံမှု)**တို့၌ အမြဲထာဝစဉ် ပါရှိနေသည်။ **‘ပုဂ္ဂိုလ်သတ္တဝါတစ်ဦး’** အနေဖြင့် လုပ်ကိုင်၊ ပြောဆို၊ ကြံစည် တွေးခေါ်သည့်သဘော ဖြစ်ပါသည်။

သိသူနှင့်သိစိတ်

(no person behind knowing)

ဝိပဿနာရှုရာ၌ **(ဘင်္ဂဉာဏ်)** သို့မဟုတ် ဘယဉာဏ်သို့ရောက်သောအခါ **‘သိသူ’**ဟူ၍မရှိပဲ **‘သိစိတ်’**သာ ရှိသည်ဟု မြင်လာပါသည်။ ယနေ့သဘောကွယ်ပျောက်၍ ပရမတ်သဘောရောက်လာပါသည်။ ထိုအခါ **(ဒုက္ခသစ္စာ)**ကို ပိုင်းခြားသိခြင်းနှင့် **(သမုဒယသစ္စာ)**ကို ပယ်စွန့်ခြင်းသဘောနှစ်ရပ်တို့သည် ထင်ရှားလာပါသည်။ ထိုကဲ့သို့ ပုဂ္ဂိုလ်သတ္တဝါ ကာယကံရှင်သဘော ကွယ်ပျောက်ခြင်းကို မဇ္ဈိမပဋိပဒါသဘောအရ **‘ကိလေသဝဋ်၊ ကမ္မဝဋ်၊ ဝိပါကဝဋ်’** တို့မှ ထမြောက်ခြင်း **(ပဝတ္ထဝုဋ္ဌာန)**ဟု ခေါ်ပါသည်။

ဝိပဿနာရှုရာ၌ ဒဿနသဘောအရ **‘ဗဟိဒ္ဓအာရုံ’** ဖြစ်သော **(သင်္ခါရ နိမိတ်)**ကို ပထမအဆင့် အာရုံပြုရပါသည်။ ယင်းကို သမ္မသနဉာဏ်၊ ဥဒယဗ္ဗယ ဉာဏ်၊ ဘင်္ဂဉာဏ်ဟူသော ပထမဉာဏ်စဉ်များဖြင့် အာရုံပြုပါသည်။ ယင်း ဉာဏ်စဉ်များ၌ **‘ဒုက္ခသစ္စာ’**သည် ပေါ်လွင်လာပါသည်။ ဒုတိယအဆင့် အရ အဇ္ဈတ္တ **(အာရမ္မဏိက)**ဖြစ်သော ပထမ**‘ဉာဏ်စဉ်’**အုပ်စုကို ထပ်ဆင့်၍ အာရုံ ပြုရပြန်ပါသည်။ ယင်းသို့ အာရုံပြုသောအခါ **‘သမုဒယသစ္စာ’**သည် ပေါ်လွင် လာပါသည်။ မူလပထမဆင့်သည် ဗဟိဒ္ဓသဘောရှိသော အာရုံတွင် ဒုက္ခ သစ္စာကို ပိုင်းခြား သိနိုင်ခြင်း ဖြစ်ပါသည်။

သမုဒယသစ္စာသည် မူလ(အာရမ္မဏိက)မှ အာရုံအဖြစ် ပြောင်းလဲသွားသော ဒုတိယအဆင့် အာရုံနှင့်ဆိုင်ပါသည်။ ဒုတိယအဆင့်အာရုံတွင် **‘အာရမ္မဏိက’**သဘော ပါဝင်ခြင်းကြောင့် **‘အဇ္ဈတ္တ’**သဘောရှိသော **(သမုဒယသစ္စာ)**ကို ပယ်နိုင်ခြင်းဖြစ်သည်။ တစ်နည်းအားဖြင့် **‘အာရုံ’**ကိုသိသောအဆင့်၌ **(ဒုက္ခသစ္စာ)**သဘောသည် ထင်ရှားသည်။ ယင်း**‘အသိ’**ကိုပင်

‘ထပ်၍သိ’သော အဆင့်၌ (သမုဒယသစ္စာ)သဘောသည် ထင်ရှားပါသည်။ အာရုံသိအဆင့်၌ ဒုက္ခသစ္စာသာထင်ရှားပြီး (အသိ၏အသိအဆင့်)၌မူ ‘ဒုက္ခသစ္စာနှင့် သမုဒယသစ္စာ’ နှစ်မျိုးစလုံးပင် ထင်ရှားလာပါသည်။ ဤသို့ အားဖြင့် သစ္စာလေးပါးလုံးကို ထင်ရှားအောင် ဝိပဿနာရှုနိုင်ပါသည်။

လောကသိနှင့်လောကုတ္တရာသိ

လောကသိသည် သင်္ခါရတရားများကိုသိသော အသိဖြစ်၍ ‘လောကုတ္တရာသိ’သည် သင်္ခါရတရားများ၏ ‘ငြိမ်းရာ နိဗ္ဗာန်’ကိုသိသော အသိဖြစ်ပါသည်။ လောကသိမှန်သမျှသည် ကိုယ်တွေ့ဖြင့် သက်သေပြသည့် သဘောဖြစ်၍ လောကုတ္တရာ (နိဗ္ဗာန်သိ)ကား သင်္ခါရတရားတို့၏ချုပ် ငြိမ်းခြင်းကို ‘မဂ်ဉာဏ် ဖိုလ်ဉာဏ်’တို့၏ အသိဖြင့်သာ သက်သေပြရပါသည်။

လောကသိ၌ (အာရုံ-သိစိတ်-သိသူ)တို့ ပေါင်းဆုံခြင်းကို (နာနာရသ) သိသူအနေဖြင့် ရအပ်ပါသည်။ လောကုတ္တရာသိ၌ ကာယကံရှင်သဘော လုံးဝ မပါဝင်ပဲ ‘ဓမ္မသိ’သက်သက်ဖြစ်၍ (အာရုံ-သိစိတ်-သိသူ)တို့၏ ပေါင်းဆုံခြင်း သဘောကို (ဧကရသ) အနေဖြင့် ရအပ်ပါသည်။ ဤသို့လျှင် ‘ဧကရသ ခေါ် ဝိမုတ္တိရသ’ဖြင့် နိဗ္ဗာန်၏ ထင်ရှားရှိမှုကို သိအပ်ပါသည်။

‘ကံနှင့်ကံ၏အကျိုးသာ’

“ကမ္မဿ ကာရကော နတ္ထိ၊ ဝိပါကဿ စ ဝေဒကော။”

“သုဒ္ဓဓမ္မာ ပဝတ္တန္တိ ဧဝေတံ သမ္မဒဿနံ။” (ဝိသုဒ္ဓိမဂ် - ၂၊ ၂၃၇)

ဤဒေသနာတော်အရ ပရမတ္ထသစ္စာအားဖြင့် လောက၌ (ကံ)မှတစ်ပါး ပြုလုပ်သော ပုဂ္ဂိုလ်သတ္တဝါမရှိ။ (ကံ၏အကျိုး)မှတစ်ပါး ခံစားတတ်သော ပုဂ္ဂိုလ်သတ္တဝါမရှိ။ ‘ကံဖြစ်ခိုက်’ ပြုလိုသော စိတ် ‘စေတနာနှင့် ကိုယ်နှုတ်’ အမူအရာဟူသော (ရုပ်နာမ်)နှစ်ပါးကိုပင် စွဲမှီ၍ ပုဂ္ဂိုလ်သတ္တဝါလုပ်သည်

ဟုပြောဆိုကြ၏။ အာရုံ၏အကောင်းအဆိုးကို သိမှု ခံစားမှုဟူသော (ကံ၏ အကျိုး)တရား ‘နာမ်ရုပ်’နှစ်ပါးကိုပင် စွဲမှီ၍ ပုဂ္ဂိုလ်သတ္တဝါခံစားသည်ဟု ပြောဆိုကြ၏။ ထို့ကြောင့် အမှန်မရှိသော ပုဂ္ဂိုလ်သတ္တဝါသဘော ‘အနုဿ’ (ကိလေသာ)ကို ဖယ်ရှားရန် ဝိပဿနာအားထုတ်ရာ၌ ‘ရုပ်နာမ်’ နှစ်ပါးသာ ရှိကြောင်း သိမြင်ရန် ‘အထူး’လိုအပ်ပါသည်။

“ဣမသမိ သတိ ဣဒံဟောတိ။ ဤဟာဖြစ်လျှင် ဤဟာဖြစ်သည်” ဟူသော (ကြောင်းကျိုးဆက်နိယာမ) ဝင်ရောက်သည်နှင့် တစ်ပြိုင်နက် သံသရာစက်သည် မပြတ်လည်တော့သည်။ သံသရာစက်ကို ရပ်တန့်စေ သောအမြင်ကို ထူထောင်ရာ၌ အကြောင်းအကျိုးကို (အမှန်အတိုင်း)သိရန် လိုအပ်ပါသည်။ ဤကြောင်းကျိုးဆက် နိယာမအရ လောက၌ ‘ရုပ်နာမ် အစဉ်’မျှသာ ရှိပါသည်။ ဤသို့ အမြင်မှန် ထူထောင်ခြင်းကိုပင် ဗုဒ္ဓစာပေများ၌

- ၁။ ပစ္စယပရိဂ္ဂဟဉာဏ် (အကြောင်းသိမ်ဆည်းခြင်း)ဟူ၍၎င်း၊
- ၂။ ဓမ္မဋ္ဌိတိဉာဏ် (ရုပ်နာမ်ဖြစ်စဉ်သိခြင်း)ဟူ၍၎င်း၊
- ၃။ ယထာဘူတဉာဏ် (အရှိကိုအရှိအတိုင်းသိခြင်း)ဟူ၍၎င်း၊
- ၄။ သမ္မာဒဿန (အမှန်မြင်ခြင်း)ဟူ၍၎င်း၊
- ၅။ ကင်္ခါဝိတရဏဝိသုဒ္ဓိ (သံသယကင်းစင်ခြင်း)ဟူ၍၎င်း

ဆိုပါသည်။

လောကတရားများ

ဗုဒ္ဓအဘိဓမ္မာအရ (လူ့ဘဝ)သည် ‘ကုသိုလ်နှင့်အကုသိုလ်’တို့၏ ဆန့်ကျင်ဘက် အားတစ်စုံတို့၏ (အပြိုင်)သက်ရောက်ရာ‘ဌာန’ ဖြစ်သည်။ လူ့ဘဝတွင် ‘ပဋိသန္ဓေအခိုက်’မှာပင် (ဘဝ)ကိုတပ်မက်သည့် ‘ဘဝနိကန္တိက လောဘ’ အကုသိုလ်က စတင်ဖြစ်ပါသည်။ နှလုံးသွင်းကောင်းလျှင် ကုသိုလ် စိတ်ဖြစ်၍ နှလုံးသွင်းမကောင်းလျှင်

အကုသိုလ်စိတ်များဖြစ်ကြပါသည်။

အရှိတရားနှစ်မျိုး

ဤလောကတွင် အရှိတရားနှစ်မျိုးရှိပါသည်။ လောကအရှိတရားနှင့် လောကုတ္တရာအရှိတရားဟူ၍ နှစ်မျိုးရှိပါသည်။ (လောကအရှိတရား) ဟူသည်မှာ ‘အနုသယ’ ဖြစ်၍ ‘ပုဂ္ဂိုလ်သတ္တဝါ’သဘောဖြစ်ပါသည်။ (လောကုတ္တရာအရှိတရား)ဟူသည်မှာ ‘နိဗ္ဗာန်’ ဖြစ်ပါသည်။ အရှိတရား နှစ်မျိုးလုံး ဥပါဒ်-ဌိ-ဘင်အားဖြင့် ဖြစ်-တည်-ပျက် သဘောမရှိဘဲ ကာလ သုံးပါးမှအလွတ်၊ ‘ထာဝရပစ္စုပ္ပန်’ ဖြစ်ပါသည်။ လောကအရှိတရား ‘အနုသယ’သည် သံသရာ၏ (ထွက်ပေါ်ရာ)ဖြစ်၍ လောကုတ္တရာ အရှိ တရား ‘နိဗ္ဗာန်’သည် သံသရာ၏ (ချုပ်ငြိမ်းရာ)ဖြစ်သည်။ အမှန်အားဖြင့် လောကသံသရာသည် ‘အနုသယ’မှထွက်ပေါ်ပြီး ‘နိဗ္ဗာန်’၌ အပြီး ချုပ်ငြိမ်းပါသည်။ ထေရဝါဒအရ ဖြစ်ရာသည် သတ်သတ် ချုပ်ရာသည် သတ်သတ်ဖြစ်သည်။ (ဖြစ်ရာနှင့် ချုပ်ရာ)သည် ‘တစ်ခုတည်း’ မဟုတ်ပါ။ အခြားဝါဒများ၌ နိဗ္ဗာန်နှင့်သံသရာသည် တခုတည်းဟု ဆိုပါသည်။ ဥပမာ ရေပြင်သည် တည်ငြိမ်ပါက နိဗ္ဗာန်ဖြစ်၍ လှိုင်းထပါက လောကဖြစ်ပါသည်။

အကုသိုလ်

အကုသိုလ်နှင့်ပတ်သက်၍ ကျမ်းဂန်များတွင် အဆင့်သုံးဆင့်ထား၍ ဖွင့်ဆိုကြပါသည်။

- ၁။ အနုသယအဆင့် (အကိန်းဓာတ်)
- ၂။ ပရိယုဋ္ဌာနအဆင့် (မနောကံဖြင့် လွန်ကျူးမှု)
- ၃။ ဝိတိက္ကမအဆင့် (ကာယကံ၊ ဝစီကံဖြင့် လွန်ကျူးမှု)

‘အနုသယ’အဆင့်မှာ ကာလသုံးပါးမှ အလွတ်ဖြစ်၍ ဒဿနကျမ်း များ၌ ‘ထာဝရပစ္စုပ္ပန်’ဟူ၍ ခေါ်ပါသည်။ ပရိယုဋ္ဌာနအဆင့်မှာ မနောတွင်

ဥပါဒ်- ဌိ-ဘင် အနေနှင့် ဖြစ်ပေါ်ပါသည်။ အကြောင်းညီညွတ်သောအခါ အနုသယအဆင့် **(အကိန်းဓာတ်)**မှ ပရိယုဋ္ဌာနအဆင့် **(မနောကံ)**သို့ ကူးပြောင်းပါသည်။ ဝီတိက္ကမအဆင့်မှာ ပရိယုဋ္ဌာနအဆင့် (မနောကံ)အဖြစ်မှ **(ကာယကံ၊ ဝစီကံ)** အဖြစ်သို့ လွန်ကျူးလာသည့်အဆင့် ဖြစ်ပါသည်။

လောကသစ္စာအားဖြင့် **‘အနုသယ’**အဆင့် **(အကုသိုလ်)**ကို လောက အရှိတရားဟု ခေါ်ပါသည်။ လောကအရှိတရားဖြစ်သည့် **‘အနုသယ’**ကို **(ပုဂ္ဂိုလ်သတ္တဝါ)**ဟူ၍လည်း အရပ်သုံးဝေါဟာရဖြင့် ခေါ်ဆိုကြပါသည်။

အာသဝ (ယစ်မူးခြင်း)

အာသဝဟူသည် မူးယစ်အောင် ပြုတတ်သောသဘောဖြစ်သည်။ ‘ပုထုဇနော ဥမ္မတ္တကော’ဆိုသည့်အတိုင်း ပုထုဇဉ်တို့သည် အရူးနှင့်တူသည် ဟုဆိုရာ အာသဝေါတရားများသည် အရူးဆေးသဖွယ်ဖြစ်၍ ပုထုဇဉ်တို့ သည် အရူးဆေးကိုသောက်ပြီး ရူးနေသူများသဖွယ် ဖြစ်ကြပါသည်။

‘ကာမာသဝ၊ ဘဝါသဝ၊ ဒိဋ္ဌာသဝ၊ အဝိဇ္ဇာသဝ’များ၏ တရားကိုယ် မှာ **(လောဘ၊ ဒိဋ္ဌိ၊ မောဟ)**တို့ဖြစ်ပါသည်။ ယင်းတရားများသည် အာရုံ ပိုင်းတွင် လောဘက လိုချင်စရာဖြစ်အောင်၊ ဒိဋ္ဌိက အမြဲတေ အနှစ်သာရ ဖြစ်အောင်၊ မောဟက အမှန်တရားဖြစ်အောင် ပြုလုပ်ကြပါသည်။ အာရမ္မဏိကပိုင်းတွင် လောဘသည် လိုချင်သူဖြစ်အောင်၊ ဒိဋ္ဌိသည် ပိုင်စိုး သူဖြစ်အောင်၊ မောဟသည် သစ္စာရှင်ဖြစ်အောင် ပြုလုပ်နေကြပါသည်။

ယောဂ (ယှဉ်ကပ်ပေးခြင်း)

ယောဂဟူသည် ယှဉ်ကပ်ပေးတတ်သော တရားများဖြစ်ပါသည်။ ယင်း တရားများသည် လောဘ၊ ဒိဋ္ဌိ၊ မောဟတို့ဖြစ်ကြ၍ သတ္တဝါတို့ကို သံသရာ ဝဋ်ဆင်းရဲ၌ ယှဉ်ကပ်ပေးတတ်ပါသည်။ ထိုသို့ လောဘ၊ ဒိဋ္ဌိ၊ မောဟတို့က ခန္ဓာငါးပါးကို ယှဉ်ကပ်ပေးရာတွင် ‘ငါ’ဟူသော ဓမ္မသစ်တစ်ခု ထွက်ပေါ်ခဲ့

ပါသည်။ ငါတို့သောဓမ္မသစ်သည် မူလခန္ဓာငါးပါး၌ မပါဝင်ဘဲ ယှဉ်ကပ်မှုကို အကြောင်းပြု၍ နောက်မှ ထွက်ပေါ်လာသည့် ဓမ္မသစ်တစ်ခုဖြစ်ပါသည်။ ယင်းဓမ္မသစ်ကို ပါဠိ ဝေါဟာရဖြင့် 'အတ္တ'ဟု ခေါ်ပါသည်။

ဗုဒ္ဓဝါဒအရ အတ္တသည် နောက်တိုးတရားဖြစ်၍ လောက၏အခြေခံ အုတ်မြစ်လည်းဖြစ်သည်။ အတ္တအုတ်မြစ်ပေါ်မူတည်၍ လောကကိုသင်္ခါရ တရားများဖြင့် တည်ဆောက်ထားခြင်းဖြစ်သည်။ လောကကို ဖျက်သိမ်းရန် ကြိုးပမ်းသောအခါ အခြေခံအုတ်မြစ် 'အတ္တ'ကို အပြီးတိုင် ဖျက်သိမ်းရပါသည်။ ထိုအခါ လောကချုပ်၍ နိဗ္ဗာန်သည် ထင်ရှားလာပါသည်။ အတ္တဖျက်သိမ်း ရေးနှင့်ပတ်သက်၍ ဗုဒ္ဓပိဋကတ်တော်၌ ဤသို့ ဖော်ပြထားပါသည်။

- နေတံ မမ - ငါ၏ဥစ္စာမဟုတ် (တဏှာ)**
- နေသော ဟံ - ငါမဟုတ် (မာန)**
- န မေသော အတ္တာ - ငါ၏အတ္တမဟုတ် (ဒိဋ္ဌိ)**

ဗုဒ္ဓခေတ်မတိုင်မှီက အရာရာတိုင်းကို အတ္တဖြင့်သာ တိုင်းတာ၏။ ထိုခေတ်အယူဝါဒရ အတ္တသည် နောက်တိုးတရားမဟုတ်ဘဲ မူလတရားဖြစ် သည်။ အရာရာတိုင်းသည် အတ္တအပေါ် အခြေခံရသည်။ လောကရှိ အရာ ရာတိုင်း ပျက်စီးသွားသောအခါ အတ္တသည် အမြဲတေအဖြစ် မပျက်မစီးဘဲ ကျန်ရစ်ပါသည်။ ထိုအခါ တစ်ခုတည်းသော အတ္တ (ဗြဟ္မာ) ဖြစ်လာသည်။ ဗြဟ္မာကိုပင် 'ပရမအတ္တ'ဟူ၍လည်း ခေါ်သည်။ ထို့ကြောင့် အတ္တသည်သာ စစ်မှန်သော အမြဲတေရတနာ၊ သစ္စာတရား၊ အရှိတရားဖြစ်၍ လောကနှင့် လောကရှိ အရာရာတိုင်းကို အတ္တဖြင့် တန်ဖိုးဖြတ်ကြခြင်းဖြစ်ပါသည်။

ဗုဒ္ဓခေတ်မတိုင်မှီက လောက၏'စံ'အဖြစ်သတ်မှတ်ပြီး အမြတ်တနိုး တန်ဖိုးထားခြင်းခံရသော အတ္တကို ဗုဒ္ဓခေတ်တွင် အယုတ်ဆုံး'ယောဂ'အဖြစ် သတ်မှတ်ပြီး ဖျက်သိမ်းရန် အားထုတ်ကြပါသည်။ ဤသည်မှာ ခေတ်နှစ်

ခေတ်၏ အမြင်ရေးရာ ခြားနားမှုပင်ဖြစ်ပါသည်။

ဥပါဒါန် (စွဲလမ်းခြင်း)

ဖားကိုမြွေကမလွတ်တန်း စွဲစွဲမြဲမြဲဖမ်းယူသကဲ့သို့ မိမိ၏ဆိုင်ရာ အာရုံကို စွဲမြဲစွာယူတတ်သောသဘောသည် ဥပါဒါန်မည်၏။ ယင်းဥပါဒါန် ကို စွဲလမ်းခြင်းဟု ခေါ်ပါသည်။ **(ဥပါဒါန်ကြောင့်)** ကာလအားဖြင့် အပိုင်းပိုင်း ကို တစ်ခုတည်း **(သန္တတိယန)**၊ ဒေသအားဖြင့် အပိုင်းပိုင်းကို တစ်ခုတည်း **(သမူဟယန)**၊ ကိစ္စအားဖြင့် အပိုင်းပိုင်းကို တစ်ခုတည်း **(ကိစ္စယန)**၊ အာရုံ အားဖြင့် အပိုင်းပိုင်းကို တစ်ခုတည်း **(အာရမ္မဏယန)** အနေဖြင့် ပရမတ္ထ တရားများကို မြင်နေကြခြင်းဖြစ်ပါသည်။

ထိုအခါ ပုဂ္ဂိုလ်သတ္တဝါ ခြပ်ဝတ္ထု မဟုတ်ဘဲလျှက် အာရုံကိုလည်း **‘ကာမုပါဒါန်’**ဖြင့် စွဲလမ်း၏။ အယူဝါဒ၌လည်း **‘ဒိဋ္ဌပါဒါန်’**ဖြင့် စွဲလမ်း၏။ အလေ့အကျင့်တို့၌လည်း **‘သီလဗ္ဗတုပါဒါန်’**ဖြင့် စွဲလမ်း၏။ ထို့ပြင် မိမိကို လည်း ပြုလုပ်သူ (ကာရက)၊ ခံစားသူ (ဝေဒက)၊ စိုးပိုင်သူ (သာမိ)၊ အလို အတိုင်းပြုသူ (သယံဝသီ)အဖြစ် **‘အတ္တဝါဒုပါဒါန်’**ဖြင့် စွဲလမ်းပါသည်။

‘ဖောင်’ ဥပမာ

စွဲလမ်းမှုနှင့်ပါတ်သက်၌ မူလပဏ္ဏာသပါဠိတော် အလဂဒ္ဒူပမသုတ် (၁၈၈)တွင် ရဟန်းတို့ စင်စစ်အားဖြင့် ငါသည် ‘ဖောင်’ဥပမာရှိသော မဂ္ဂင် ရှစ်ပါးတရားကို သံသရာမှ လွတ်မြောက်ရေးအတွက် ‘ဖောင်’သဖွယ် အသုံး ပြုခြင်းငှာ ဟောတော်မူအပ်၏။ မြတ်နိုးတွယ်တာစရာ ပစ္စည်းအဖြစ် သိမ်း ပိုက်ခြင်းငှာ ဟောတော်မူအပ်သည်မဟုတ်။ ရဟန်းတို့ ‘ဖောင်’သဖွယ် အသုံး ပြုအပ်သော ကုသိုလ်တရားတို့ကိုပင် သိကုန်သောပညာရှိတို့သည် သိမ်းပိုက် မထားဘဲ ပယ်စွန့်အပ်၏။ အကုသိုလ်တရားတို့ကိုမူကား အဘယ် ဆိုဖွယ်ရာ ရှိအံ့နည်း။ မုချမသွေ ပယ်စွန့်အပ်ကုန်သည်သာတည်း။

မိစ္ဆာဒိဋ္ဌိ၏အဆို

အချို့ကဆို၏။ ကြက်သတ်ခြင်းကြောင့် အကုသိုလ်ဖြစ်သည် မဟုတ်၊ ကြက်သတ်လျှင် အကုသိုလ်ဖြစ်သည်ဟု ‘စွဲလမ်း’ယုံကြည်ခြင်းကြောင့် ‘အကုသိုလ်’ ဖြစ်ရသည်။ ထိုပုဂ္ဂိုလ်၏အဆိုမှာ စွဲလမ်းမှု ဥပါဒါန်ကြောင့်သာ ကုသိုလ် အကုသိုလ်ဖြစ်ရသည်။ ‘ဥပါဒါန်’အစွဲမရှိလျှင် (ကုသိုလ် အကုသိုလ်) မဖြစ်ဟူ၍ ဖြစ်သည်။ ဥပါဒါနပစ္စယာဘဝေါဟူသော ပဋိစ္စသမုပ္ပါဒ်ဒေသနာ တော်အရ ဥပါဒါန်ကြောင့် ကုသိုလ် အကုသိုလ် (ကမ္မဘဝ)ဖြစ်သည်ဟု ဆိုကြပါသည်။ ယင်းအဆိုသည် မိစ္ဆာဒိဋ္ဌိတို့၏ အဆိုသာဖြစ်ပါသည်။

ဝိဘဇ္ဇဝါဒီ၏အဆို

ပရမတ္ထတရားတို့သည် မည်သည့်အကြောင်းနှင့်မျှ ဖောက်ပြန်ခြင်း မရှိ။ မိမိသဘောအတိုင်း ဆောင်လျက်ရှိပါသည်။ ကြက်သတ်၍ ဘုရား ပူဇော်လျှင် ကုသိုလ်ရ၏ဟု ‘ယုံကြည်ရုံမျှနှင့် ကုသိုလ်မရ’ပါ။ ကြက်သတ်ခြင်း သည် အကုသိုလ်ဖြစ်၍ ဘုရားပူဇော်ခြင်းသည် ကုသိုလ်ဖြစ်ပါသည်။ ဤအဆိုသည်သာ ဝိဘဇ္ဇဝါဒီတို့၏အဆိုဖြစ်သည်။ အမှန်အားဖြင့် စွဲလမ်းမှု ဥပါဒါန်သည် အကုသိုလ်သာ ဖြစ်သည်။ အကုသိုလ်ကို မေ့ဖျောက်ထားခြင်း ဖြင့် မပယ်သတ်နိုင်ပါ။ မေ့ဖျောက်ထားခြင်းသည်ပင် အကုသိုလ်ဖြစ်ပါသည်။ အကုသိုလ်ကို ကုသိုလ်ဖြင့်သာ ပယ်သတ်နိုင်သည်။ ‘အနုသယ အကုသိုလ်’ ကို ‘မဂ်ကုသိုလ်’ဖြင့်သာ အကြွင်းအကျန်မရှိ ‘အပြီး’ပယ်သတ်နိုင်ပါသည်။

ဥပါဒါန်နှင့်ဖန်ဆင်းရှင်

ဥပါဒါနပစ္စယာဘဝေါဟူသော ပဋိစ္စသမုပ္ပါဒ်အရ လောကကို ‘ဖန်ဆင်း သူ’မှာ ထာဝရဘုရားမဟုတ်ဘဲ (ဥပါဒါန်)သာဖြစ်ပါသည်။ ဥပါဒါန်သည် လောကကိုဖန်ဆင်းရာ၌ မိမိသည်ပင် ‘ဖန်ဆင်းသူ’

(အတ္တဝါဒုပါဒါန်) မိမိသည်ပင် **‘ဖန်ဆင်းစရာပစ္စည်း’** (ကာမုပါဒါန်)၊ မိမိသည်ပင် ကိရိယာ **‘တန်ဆာ ပလာ’** (သီလဗ္ဗတုပါဒါန်)၊ မိမိသည်ပင် **‘အတတ်ပညာ’** (ဒိဋ္ဌုပါဒါန်) အဖြစ် လောကကို ဖန်ဆင်းရန် အားလုံး ပြီးပြည့်စုံပြီး ဖြစ်ပါသည်။

လောကဟူသည် သင်္ခါရတရားများသာဖြစ်၍ ဖြစ်-တည်-ပျက်သဘော ရှိသည့် ရုပ်ခါတ် နာမ်ခါတ်များသာဖြစ်သည်။ ထို့ကြောင့် သင်္ခါရတရားများကို **‘နိသတ္တ၊ နိဇ္ဇိဝ သဘာဝ’**ဟူ၍ သတ္တဝါလည်းမဟုတ်၊ အသက်ဇီဝလည်း မဟုတ်သော သဘောတရားများအဖြစ် ဖော်ပြခြင်းဖြစ်ပါသည်။

သင်္ခါရတို့သည် ထိုထို(ဒွါရ)တို့၌ ထင်သောအခါ သတ္တဝါလည်း မဟုတ်၊ အသက်ဇီဝလည်း မဟုတ်သော **‘သဘောတရား’**အဖြစ်သာ ထင်ပါသည်။ ဥပမာ ရူပါရုံသည် စက္ခုဒွါရ၌ ထင်လာသောအခါ **‘အဆင်းဓာတ်’** အဖြစ်သာ ထင်ခြင်းဖြစ်ပါလျက် (ဥပါဒါန်)သည် **‘ဓာတ်’**သဘာဝမျှဖြစ်သော သင်္ခါရတရားများကို လုံးရပ်သဏ္ဍာန်နှင့်တကွ (သတ္တဝါများ၊ အသက်ဇီဝ)များ ဖြစ်အောင် **‘ဖန်ဆင်း’**ပေးလိုက်ပါသည်။ ဥပါဒါန်ဖန်ဆင်းချက်အတိုင်း မိမိတို့ကလည်း သင်္ခါရတရားများကို သတ္တဝါများ၊ အသက်ဇီဝများအဖြစ် သိမြင်ကြပါသည်။ ဤသို့ (အာရုံမှား)ကို (အသိမှား)ဖြင့် **‘သိခြင်း’**သည် လောကမည်ပါသည်။ ထိုလောကကို (အနုသယအဆင့်)တွင်ရှိသော **‘ဥပါဒါန်’**က ဖန်ဆင်းလိုက်ခြင်းပင် ဖြစ်ပါသည်။

အပ်စူးလျှင် အပ်ဖြင့်ပင် ထွင်ရပါသည်။ အပ်ချင်းတူသော်လည်း ကိစ္စချင်းကွဲပါသည်။ စူးသောအပ်က မကောင်းသောအပ်ဖြစ်၍ ထွင်သောအပ်က ကောင်းသောအပ်ဖြစ်သည်။ အဝိဇ္ဇာပစ္စယာ သင်္ခါရာဟူသော ပဋိစ္စသမုပ္ပါဒ် ဒေသနာတော်အရ လောကီကုသိုလ်မှန်သမျှသည် အဝိဇ္ဇာနုသယကို အခြေခံသည်ချည်းဖြစ်ပါသည်။ သို့ရာတွင် **‘အဝိဇ္ဇာနုသယ’**ကို အခြေခံသော (အသိ

မှား)ကို အဝိဇ္ဇာနုသယကို အခြေခံသော (အသိမှန်)ဖြင့် ပယ်သတ်ရပါသည်။
ထိုသဘောကို ရည်ရွယ်၍ ပညာရှိများက ဤသို့ မိန့်ဆိုခဲ့ခြင်းဖြစ်ပါသည်။

‘ရေဖြင့်ပြုအပ်သော ရွံ့နွံသည် ‘ရေ’ဖြင့်သာလျှင် ‘စင်ကြယ်’ရာ၏’
‘စိတ်ဖြင့်ပြုအပ်သော မကောင်းမှုသည် ‘စိတ်’ဖြင့်သာလျှင် ‘စင်ကြယ်’ရာ၏’
“ဝိဘဇ္ဇဝါဒ”

ဝိဘဇ္ဇဝါဒသည် ‘ဗုဒ္ဓဝါဒ’ဖြစ်သည်။ ကြောင်းကျိုးဆက်ကို ခွဲခြား၍
ယူသောဝါဒဖြစ်သည်။ အမှန်အားဖြင့် ဝိဘဇ္ဇဝါဒဟူသည် ‘ပဋိစ္စသမုပ္ပါဒ်’ပင်
ဖြစ်ပါသည်။ လောကနှင့် လောကရှိ အရာဝတ္ထုမှန်သမျှသည် အကြောင်း
အကျိုးဆက်သွယ်မှုကြောင့်သာ ဖြစ်ပေါ်ကြရသည်။ ထိုသို့ ဖြစ်ပေါ်ရာတွင်
အကြောင်းနှင့်အကျိုးသည် သဘောအားဖြင့် သီးခြားစီ ဖြစ်၏။ သန္တာန်အား
ဖြင့်မူ တစ်ခုတည်းဖြစ်၏။ သို့သော် အကျိုးတရားအပေါ်ကို အကြောင်းတရား
သည် မိမိအလိုအတိုင်း ဖြစ်စေအံ့ဟူသော အစိုးရမှု ပုဂ္ဂလဗျာပါရသဘော
သည်မရှိ။ အကြောင်းတရားတို့ ပြည့်စုံညီညွတ်မှုကြောင့်သာ ဖြစ်ပေါ်ရသည့်
ဓမ္မသဘောသက်သက်သာရှိ၏။ ဓမ္မသဘောဆိုရာ၌လည်း အကြောင်းတရား
နှင့် လိုက်လျောညီထွေရှိသည့် သဘောဓမ္မတာမျိုးသာဖြစ်ပါသည်။

ထိုကြောင့် အကြောင်းအကျိုးဆက်သွယ်မှု၌ အချင်းချင်း သန္တာန်တူမှု
ကို ‘ဧကတ္ထ’၊ အချင်းချင်း သဘောလက္ခဏာခြားနားမှုကို ‘နာနတ္ထ’၊ ဓမ္မသဘော
အလျှောက်ဖြစ်ပေါ်မှုကို ‘အဗျာပါရ’၊ အကြောင်းနှင့်အကျိုးလိုက်လျော
ညီထွေရှိမှုကို ‘ဧဝံဓမ္မတာ’ဟု ခေါ်ပါသည်။ ဝိဘဇ္ဇဝါဒဟူသည် ‘ဧကတ္ထ’၊
‘နာနတ္ထ’၊ ‘အဗျာပါရ’၊ ‘ဧဝံဓမ္မတာ’ဟူသော ‘အင်္ဂါလေးရပ်’နှင့် ပြည့်စုံရပါသည်။

ဗောဓိပက္ခိယတရားများ

သတ္တဝါတို့၏သန္တာန်၌ ကုသိုလ်နှင့်အကုသိုလ်တို့ ဖြစ်ပေါ်နေရသော
ကြောင့် ဘုံသုံးပါးမှ လွတ်မြောက်ခြင်းမရှိဘဲ ဤဘဝမှ ထိုဘဝသို့ ပြေးလွှား

(၄၅)

ကျင်လည်နေခြင်း ဖြစ်ပါသည်။ မြတ်စွာဘုရား ပွင့်တော်မူလာသောအခါ သံသရာမှ လွတ်မြောက်ရာ တရားထူးများကို နာကြားကြရ၏။ ယင်းတရား ထူးများကို **‘အဓိသီလ၊ အဓိစိတ္တ၊ အဓိပညာ’** ဟူ၍လည်းကောင်း ဗောဓိပက္ခိယဟူ၍လည်းကောင်း ဆိုကြပါသည်။

ရိုးရိုးသီလ၊ သမာဓိ၊ ပညာတို့သည် လောကကောင်းစားရေး၌သာ အဆုံး သတ်ပါသည်။ အဓိသီလ၊ အဓိစိတ္တ၊ အဓိပညာတို့ကား လောကုတ္တရာ ကောင်းစားရေး၌ အဆုံးသတ်ပြီး မြတ်စွာဘုရားသာသနာ၌သာရှိသည့် တရားထူး တရားမြတ်များ ဖြစ်ကြပါသည်။ ဗောဓိပက္ခိယဟူသည် **‘မဂ်ဉာဏ် ၏အသင်းအပင်း’** မဂ်ဉာဏ်ကိုရစေနိုင်သော တရားများပင် ဖြစ်ပါသည်။

ဗောဓိပက္ခိယတရားများသည် အောက်ပါအတိုင်း (၃၇)ပါး ဖြစ်ပါသည်။

ဗောဓိပက္ခိယ (၃၇)ပါး

- ၁။ သတိပဋ္ဌာန် ၄- ပါး
- ၂။ သမ္ပပုဓာန် ၄- ပါး
- ၃။ ဣဒ္ဓိပါဒ် ၄- ပါး
- ၄။ ဣန္ဒြေ ၅- ပါး
- ၅။ ဗိုလ် ၅- ပါး
- ၆။ ဗောဇ္ဈင် ၇- ပါး
- ၇။ မဂ္ဂင် ၈- ပါး
- စုစုပေါင်း (၃၇)- ပါးဖြစ်သည်။

သတိပဋ္ဌာန် (၄)ပါး

အာရုံတို့၌ ပုဂ္ဂလဗျာပါရကိုကျော်လွန်ကာ ဓမ္မဗျာပါရဖြင့် စွဲစွဲမြဲမြဲ

သက်ဝင်နေသော သတိသည် သတိပဋ္ဌာန်မည်ပါသည်။ သတိပဋ္ဌာန်ဘာဝနာ ပြည့်ဝလာသောအခါ မေ့လျော့ခြင်း(ပမာဒ)ပျောက်၍ မမေ့လျော့ခြင်း (အပ္ပမာဒ) ရောက်လာပါသည်။ (ထင်လာသမျှ အာရုံများကို **(ထင်လာသည့် အတိုင်း)** ပိုင်းခြား၍ သိလာပါသည်။ ထိုအခါ အာရုံများကို ပုဂ္ဂိုလ်သတ္တဝါ အဖြစ် မမြင်တော့ဘဲ ဓမ္မအဖြစ်မြင်လာသည်။ **‘ပစ္စုပ္ပန်တည့်တည့်’** မြင်လာ ပါသည်။ လောက၌ ပရမတ္ထ အစုများသာရှိကြောင်း သိလာပါသည်။ ဤသို့ သိမြင်အောင် **(ထင်)**လာသော **‘အာရုံ’**တို့၌ စွဲမြဲစွာသက်ဝင်၍ တည်နိုင်သော သတိကို သတိပဋ္ဌာန်ဟု ခေါ်ပါသည်။ သတိပဋ္ဌာန်တရား လေးပါးရှိသည်။

(ကာယာနုပဿနာ) သတိပဋ္ဌာန် ဖြင့် ရုပ်နာမ်တို့၌ **‘သုဘသညာ’**ကို ပယ်ပြီး ကိုယ်ကာယ၌ တပ်မက်မှု တဏှာကို ပယ်စွန့်နိုင်သည်။

(ဝေဒနာနုပဿနာ) သတိပဋ္ဌာန်ဖြင့် ရုပ်နာမ်တို့၌ **‘သုခသညာ’**ကို ပယ်ပြီး ရုပ်နာမ်တို့၌ ကြောက်ဖွယ် ဘေးဒုက္ခအနေဖြင့် သိမြင်သဘော ပေါက်ပြီး တပ်မက်မှု တဏှာကို ပယ်နိုင်ပါသည်။

(စိတ္တာနုပဿနာ) သတိပဋ္ဌာန်ဖြင့် ရုပ်နာမ်တို့၌ **‘နိစ္စသညာ’**ကို ပယ် ပါသည်။ သိမှုဟူသည် ဇောစိတ်တို့၏ စဉ်ဆက်မပြတ် ဆက်စပ်ဖြစ်နေမှုသာ ဖြစ်၍ ဖြစ်လိုက်ပျက်လိုက်သဘောဖြင့် မမြဲသော အနိစ္စသဘောကို သိမြင်ပြီး ရုပ်နာမ်တို့ ၌ တပ်မက်မှု တဏှာကို ပယ်နိုင်သည်။

(ဓမ္မာနုပဿနာ) သတိပဋ္ဌာန်ဖြင့် **‘အတ္တသညာ’**ကို ပယ်ပါသည်။ လောက၌ ပုဂ္ဂိုလ်သတ္တဝါမရှိဘဲ ပရမတ္ထဓမ္မများသာ ကြောင်းကျိုးဖြစ်စဉ်အရ ဆောင်ရွက်နေခြင်းဖြစ်သည်။ ပုဂ္ဂလဗျာပါရ မရှိ၊ ဓမ္မဗျာပါရသာ ရှိပါသည်။ အတ္တမရှိ၊ အနတ္တသဘောသာရှိသည်ဟု သိမြင်ပြီး အတ္တဒိဋ္ဌိကိုပယ်နိုင်ပါသည်။

သမ္မပ္ပဓာန် (၄)ပါး

မဂ်ဉာဏ်ဖြစ်ပေါ်စေရန် **‘ဆုတ်နစ်’**ခြင်းကို **‘ပယ်’**ဖျောက်လျက် **‘မလျော့ သောလုံ့လ’** ဖြင့် ပြင်းစွာအားထုတ်ခြင်း ဖြစ်သည်။ သမ္မပ္ပဓာန် (၄)ပါးရှိပါသည်။

၁။ ဖြစ်ပြီးသော **‘အကုသိုလ်တို့ကို ပယ်ရန်’** အားထုတ်မှု

မိမိပြုခဲ့သော အကုသိုလ်ဒုစရိုက်ကို ပယ်စွန့်ကာ နောင်ကာလ၌ အလားတူ အကုသိုလ်ဒုစရိုက်မျိုး မဖြစ်ပေါ်စေရန် ရှောင်ကြဉ်ခြင်းပင်ဖြစ်သည်။ ရှောင်ကြဉ်ခြင်းသည် ကုသိုလ်သုစရိုက်ပင်ဖြစ်၍ အကုသိုလ်ဒုစရိုက်ကို တဒင်္ဂပဟာန်ဖြင့် ပယ်နိုင်ပါသည်။

၂။ မဖြစ်သေးသော **‘အကုသိုလ်တို့ကို မဖြစ်ပေါ်ရန်’** အားထုတ်မှု

အကုသိုလ်ဒုစရိုက်ကို အဝေးမှရှောင်ကြဉ်လျှင် ရှောင်ကြဉ်ရလွယ်ပါသည်။ အကယ်၍ တိုက်ရိုက်တိုးမိလျှင် အဓိပတိတပ်သော ဆန္ဒ၊ ဝိရိယ၊ ပညာ၊ စိတ်အင်အားတို့ဖြင့် ခက်ခဲသောသဘောရှိသော ရှောင်ကြဉ်နည်းဖြင့် ရှောင်ကြဉ်မှသာ သမ္မပ္ပဓာန် စစ်စစ်ဖြစ်ပါသည်။

၃။ မဖြစ်သေးသော **‘ကုသိုလ်တို့ကို ဖြစ်ပေါ်ရန်’** အားထုတ်မှု

မဖြစ်သေးသောကုသိုလ်ဆိုသည်မှာ သံသရာမှ ထွက်မြောက်စေတတ်သော ဗောဓိပက္ခိယ ကုသိုလ်မျိုးကို ဆိုပါသည်။ ထိုကဲ့သို့ ကုသိုလ်မျိုးဖြစ်ရန် ဝိပဿနာပွားဖို့လိုပါသည်။ ဝိပဿနာပွားလျှင် ဝိပဿနာကုသိုလ်ဖြစ်၍ မဂ်ဉာဏ်ဖိုလ်ဉာဏ်ဖြင့် မျက်မှောက်ပြုစေနိုင်သောကြောင့် သမ္မပ္ပဓာန်(၄)ပါးကို မိမိသန္တာန်၌ ဖြစ်ပွားအောင် အားထုတ်ရန် ဟောကြားတော်မူခြင်းဖြစ်သည်။

၄။ ဖြစ်ပြီးသော **‘ကုသိုလ်တို့ကို ပွားများစေရန်’** အားထုတ်မှု

သင်္ခါရုပေက္ခာတိုင်အောင် ဝိပဿနာကုသိုလ်သည်ပင် ပျက်စီးတတ်သောသဘောရှိ၍ အပါယ်သို့ကျရောက်နိုင်ပါသည်။ မဂ်သို့မရောက်သေးသမျှ

(၄၈)

ကုသိုလ်တို့ကို ပွားများအားထုတ်ပါမှ စစ်မှန်သော သမ္မပ္ပဓာန် ဖြစ်ပေမည်။

ဣဒ္ဓိပါဒ် (၄)ပါး

ဈာန်သမာပတ်များနှင့် လောကုတ္တရာ မဂ်ဖိုလ်တရားများကို ရရာရ ကြောင်းဖြစ်သော တရားများကို ဣဒ္ဓိပါဒ်ဟု ခေါ်သည်။ တရားကိုယ်မှာ **(အဓိပတိ)**ထိုက်သော **‘ဆန္ဒ၊ စိတ္တ၊ ဝီရိယနှင့် ပညာ’**တို့ ဖြစ်ပါသည်။ အဓိပတိထိုက်သော ဆန္ဒ၊ စိတ္တ၊ ဝီရိယနှင့် ပညာတို့သည်သာ အနှောက်အရှက် အဟန့်အတားတို့ကို ကျော်လွှား-ပြီး **‘ပြီးစီးမှု၊ ပြည့်စုံမှု’**ကို ရယူနိုင်ပါသည်။

ဣန္ဒြေနှင့်ဗိုလ် (၅)ပါး

ဣန္ဒြေဟူသည် မိမိတို့ဆိုင်ရာကိစ္စ၌ **‘အစိုးရ’**သောတရားဖြစ်၏။ ဗိုလ်သည် မိမိကိစ္စတို့၌ မည်သည့်အကြောင်းနှင့်မျှ မယိမ်းမယိုင်ဘဲ **‘ခိုင်မြဲ’**သော တရားများဖြစ်သည်။ တရားကိုယ်မှာ **‘သဒ္ဓါ၊ ဝီရိယ၊ သတိ၊ သမာဓိ၊ ပညာ’**တို့ ဖြစ်ပါသည်။ သဒ္ဓါသည် သောတာပတ္တိမဂ်ရရေးကိစ္စ၌ လွန်စွာအားကောင်း၏။ ဝီရိယသည် သမ္မပ္ပဓာန်အရာ၌ လွန်စွာ အားကောင်း၏။ သတိသည် သတိပဋ္ဌာန် အရာ၌ လွန်စွာအားကောင်း၏။ သမာဓိသည် ဈာန်အရာ၌ လွန်စွာအားကောင်း ၏။ ပညာသည် သစ္စာလေးပါးအရာ၌ လွန်စွာ အားကောင်း၏။ ဆန့်ကျင်ဘက် အကြောင်းတို့ကြောင့် ယိမ်းယိုင်လှုပ်ရှားခြင်းမရှိ။ သဒ္ဓါနှင့်ပညာ၊ ဝီရိယ နှင့်သမာဓိဟူသော တရားနှစ်စုံမှာ ညီမျှအောင် အားထုတ်အပ်၏။ သတိသည် ကား ပိုသည်ဟုမရှိ။ သတိနှင့်ပတ်သက်၍ ဤသို့ဆို၏။ “ဟင်းလျာအားလုံးတို့၌ ဆားကို အလိုရှိအပ်သကဲ့သို့ အရာ**‘အားလုံး’**၌ **‘သတိ’**ကို အလိုရှိအပ်ကုန်၏”။

ဗောဇ္ဈင် (၇)ပါး

ဗောဓိဟူသည်မှာ **‘မဂ်ဉာဏ်လေးပါး’**ဖြစ်၏။ အင်္ဂ်ဟူသည်မှာ မဂ်ဉာဏ် ဖြစ်ပေါ်ကြောင်း အင်္ဂါအစိတ်အပိုင်းများဖြစ်၏။ ယင်း အင်္ဂါတို့သည်

‘သတိ၊ ပညာ၊ ဝီရိယ၊ ဝီတိ၊ ပဿဒ္ဓိ၊ သမာဓိ၊ ဥပေက္ခာ’တို့ဖြစ်ပါသည်။
ဗောဇ္ဈင် (၇)ပါး ဟုဆိုပါသည်။ ဗောဇ္ဈင်တရားများတွင် **(အခြေခံပိုင်း)**၌ သတိ၊
ပညာ နှင့်ဝီရိယတို့ပါဝင်ပြီး **(ကိုယ်ထည်ပိုင်း)**တွင် ဝီတိ၊ ပဿဒ္ဓိနှင့် သမာဓိတို့
ပါဝင်သည်။ **(ဦးခေါင်းပိုင်း)**တွင် ဥပေက္ခာပါဝင်၏။

အစ၌ သတိ၊ ပညာ၊ ဝီရိယတို့ကို ပုဂ္ဂလဗျာပါရဖြင့် စေစားရသည်။
နောက်ပိုင်း ဓမ္မဗျာပါရအဆင့်သို့ရောက်သောအခါ ကြောင့်ကြစိုက်အား
ထုတ်ရခြင်းမရှိဘဲ ဓမ္မသဘောထင်လာသောအခါ အားထုတ်သူ ယောဂီကို
‘သတိမာ’ (သတိရှိသူ)၊ **‘သမ္မဇာန’ (သိသူ)**၊ **‘အာတာပီ’ (လုံ့လရှိသူ)**ဟူ၍
ဆိုပါသည်။ ဤသို့ အခြေခံပိုင်း ပြည့်စုံမှပင် **‘ဗောဇ္ဈင်’** အမည်ကို ရပါသည်။

ဓမ္မဗျာပါရဖြစ်လာပါက မွေ့လျော်ဖွယ် ‘ဝီတိ’၊ ငြိမ်းအေးဖွယ် ‘ပဿဒ္ဓိ’၊
တည်ကြည်ဖွယ် ‘သမာဓိ’ ဖြစ်လာပါသည်။ ဤအဆင့်သို့ ရောက်လာပါက
ကိုယ်ထည်ပိုင်း ပြည့်စုံလာပါသည်။ သတိသည် မေ့လျော့ခြင်းကို နှိပ်ကွပ်၍
မမေ့လျော့ခြင်းကို ချီးမြှောက်သည်။ ပညာသည် တွေဝေခြင်းကို နှိပ်ကွပ်၍
သိမြင်ခြင်းကို ချီးမြှောက်သည်။ ဝီရိယသည် ပျင်းရိခြင်းကို နှိပ်ကွပ်၍ ရဲဝံ့ခြင်းကို
ချီးမြှောက်သည်။ ဝီတိသည် ပျင်းရိခြင်းကို နှိပ်ကွပ်၍ မွေ့လျော်ခြင်းကို
ခြီးမြှောက်သည်။ ပဿဒ္ဓိသည် ပူပန်ခြင်းကို နှိပ်ကွပ်၍ ငြိမ်းအေးခြင်းကို
ခြီးမြှောက်သည်။ သမာဓိသည် မတည်မြဲခြင်းကို နှိပ်ကွပ်၍ တည်တံ့ခြင်းကို
ချီးမြှောက်လေသည်။

ဗောဇ္ဈင်တရားတို့သည် အခြေခံပိုင်းနှင့် ကိုယ်ထည်ပိုင်းတို့၌ မိမိတို့၏
သီးခြားကိစ္စကိုဆောင်ရွက်၍ နောက်ဆုံး ဦးခေါင်းပိုင်း၌မူကား ဦးတည်ချက်
ပန်းတိုင်အတွက် **‘ဘုံ’**ကိစ္စကို **‘ဥပေက္ခာသမ္မောဇ္ဈင်’**က ဆောင်ရွက်လေ
သည်။ ထိုအခါ ဗောဇ္ဈင်တရားအားလုံးသည် ဧကရသ ခေါ် **‘ဝိမုတ္တိ’**အနေဖြင့်
စုပေါင်း ဆောင်ရွက်ခြင်းသည် **‘ပန်းတိုင်’**ဖြစ်သည်။ ပန်းတိုင်ရောက်၍

(၅၀)

မဂ်ဉာဏ်သည် သစ္စာလေးပါးကိုသိလျှင် သစ္စာအနက် တစ်ဆယ့်ခြောက်ချက် တို့နှင့် ထက်ဝန်းကျင်မှ ခြုံငုံ၍ သိမည် ဖြစ်ပါသည်။

မဂ္ဂင် (၈)ပါး

သံသရာဝဋ်မှ ထွက်မြောက်ရာ ထွက်မြောက်ကြောင်း သို့မဟုတ် နိဗ္ဗာန် ရောက်ကြောင်းတရားကို မဂ်ဟုခေါ်၍ ယင်းမဂ်၏ အစိတ်အပိုင်းများကို မဂ္ဂင်ဟုခေါ်ပါသည်။ မဂ္ဂင်ရှစ်ပါး ရှိပါသည်။ မဂ္ဂင်ရှစ်ပါးသည် မြတ်စွာ ဘုရား၏အဆုံးအမ သာသနာဖြစ်ပြီး သီလ၊ သမာဓိ၊ ပညာဟူ၍ သုံးပိုင်း ခွဲ၍ဖော်ပြထားသည်။ **‘လောက’**တွင်သာ အစိတ်အပိုင်းသဘော **(နာနာရသ)**၊ ရှေ့နောက်သဘော **(နာနာက္ခဏ)**ရှိ၏။ **‘လောကုတ္တရာ’**တွင်မူ တစ်ပေါင်း တည်းသဘော **(ဧကရသ)**၊ တစ်ပြိုင်နက်သဘော **(ဧကက္ခဏ)**သာရှိပါသည်။ တစ်ပေါင်းတည်း တစ်ခုတည်းသဘော **(ဧကရသ)** ဆိုသည်မှာ **‘ဝိမုတ္တိရသ’** ခေါ် သံသရာမှ လွတ်မြောက်ခြင်းဖြစ်ပါသည်။ တစ်ပြိုင်နက်သဘော (ဧကက္ခဏ)ဆိုသည်မှာ လောကုတ္တရာ စိတ်စေတသိက်များသည် တစ်ခု တည်းသော နိဗ္ဗာန်ကို အာရုံပြုသဖြင့် အာရုံမကွဲပြားသောကြောင့် တစ်ပြိုင် နက်ဖြစ်ခြင်း ကိုဆိုပါသည်။

ဟင်းချက်နည်း ဥပမာအရ ဟင်းလျာများကို ရောနှောလိုက်ရုံဖြင့် ဟင်းအဖြစ်သို့မရောက်သေးဘဲ ကျိုချက်မှသာ ဟင်းလျာများသည် မိမိတို့ ၏အသီးသီးသဘောကိုစွန့်ပြီး ဟင်းအဖြစ် တစ်သားတည်းသဘောကို ဆောင်နိုင်ကြပါသည်။

လုပ်ငန်းစဉ်အရ ရှေးဦးစွာ သမ္မာဒိဋ္ဌိနှင့် သမ္မာသင်္ကပ္ပဟူသော ပညာ မဂ္ဂင်ဖြင့် ဆင်ခြင်ပြီးနောက် သီလမဂ္ဂင်ကိုတည်ဆောက်ရသည်။ သီလမဂ္ဂင် ကို တည်ဆောက်ပြီးနောက် သတိပဋ္ဌာန်တရားကို ပွားများရသည်။ သတိ၊ ပညာနှင့်ဝီရိယတို့ကို ဗောဇ္ဈင်ဖြစ်အောင် ပွားများရသည်။ ဗောဇ္ဈင်ဖြစ်လာ

(၅၁)

သောအခါ သီလမဂ္ဂင်လည်းပြည့်စုံလာမည်။ **‘ပီတိ၊ ပဿဒ္ဓိနှင့်သမာဓိ’**တို့ သည်လည်း **(ဗောဇ္ဈင်)**ဖြစ်လာပြီး **‘သမာဓိမဂ္ဂင်’**အဖြစ်သို့ ရောက်လာမည်။ ထိုအခါ သီလမဂ္ဂင်အပေါ်၌ သမာဓိမဂ္ဂင်ကို တည်ဆောက်ပြီးဖြစ်မည်။ မဂ္ဂင်တို့ သည် အစိတ်အစိတ်သဘောမှ တစ်သားတည်းသဘော၊ ကာလအားဖြင့် ရှေ့နောက်သဘောမှ တစ်ပြိုင်နက်တည်းသဘောကို ဆောင်လာကြသည်။

ဤသို့ ဆောင်လာစေရန် **‘ဥပေက္ခာ’**(တတြမဇ္ဈတ္တတာ)စေတသိက်က **(သီလမဂ္ဂင်နှင့်သမာဓိမဂ္ဂင်)**တို့ကို တစ်ခုတည်းသော ဝိမုတ္တိရသ၌ **(ပညာမဂ္ဂင်)** နှင့် **‘တစ်သားတည်း တစ်ပြိုင်နက်တည်း’** ဖြစ်အောင် စုပေါင်းလိုက်ပါသည်။ ဤသို့ ဥပေက္ခာစေတသိက်က အညီအညွတ် စုပေါင်းခြင်းဖြင့် ဥပေက္ခာသမ္မောဇ္ဈင် အဖြစ်သို့ ရောက်သောအခါ သီလ၊ သမာဓိ၊ ပညာမဂ္ဂင် တို့သည် တစ်သားတည်း ဖြစ်သွားပြီး ဗောဇ္ဈင်ဒေသနာတော်အရ **‘သမ္မောဓိ’** အမည်ဖြင့် ပေါ်ပေါက် လာပါသည်။ ထိုအခါ မဂ္ဂင်တို့သည် လောကုတ္တရာ အဆင့်သို့ရောက်၍ ကိလေသာတို့ကို အမြစ်ပြတ် ပယ်လိုက်နိုင်ကာ **‘နိရောဓသစ္စာ’**ကို မျက်မှောက် ပြုနိုင်ပါတော့သည်။

နိဂုံး

လူသားသည် ကြောက်တတ်သော သတ္တဝါမျိုးဖြစ်သည်။ ကြောက်လန့်ခြင်းသည် **‘ရာဂမကင်းမှု၊ ဒေါသမကင်းမှု၊ မောဟမကင်းမှု’**တို့ကြောင့် ဖြစ်ပေါ်ရကား **(အကုသိုလ်)**သဘောရှိပါသည်။ အကုသိုလ်သဘောသည် အရိယာမဖြစ်သေးသရွေ့ လူသားတို့၏ နှလုံးအိမ်၌ ကိန်းနေမည်ဖြစ်ပါသည်။

သို့သော် ဗုဒ္ဓ၏အလိုတော်အတိုင်း ကာမာဝစရ ကုသိုလ်ကျင့်စဉ်များ နှင့်သမထဘာဝနာ ကျင့်စဉ်များကို ကျင့်သုံးပါက သံသရာမှလွတ်မြောက်နိုင်ပါသည်။ ဤစာအုပ်တွင် စစ်မှန်သောချမ်းသာရရှိရေးအတွက် အမြင်များ၊

(၅၂)

အယူဝါဒများနှင့် ကျင့်စဉ်များကို **‘အနတ္တ’** ရှုထောင့်မှ သုံးသပ်၍
(မဇ္ဈိမပဋိပဒါ) ကျင့်စဉ်အရ အသုံးချမှသာ စစ်မှန်သော ချမ်းသာသုခကို
မလွဲ မသွေ ရရှိနိုင်မည် ဖြစ်ပါသည်။